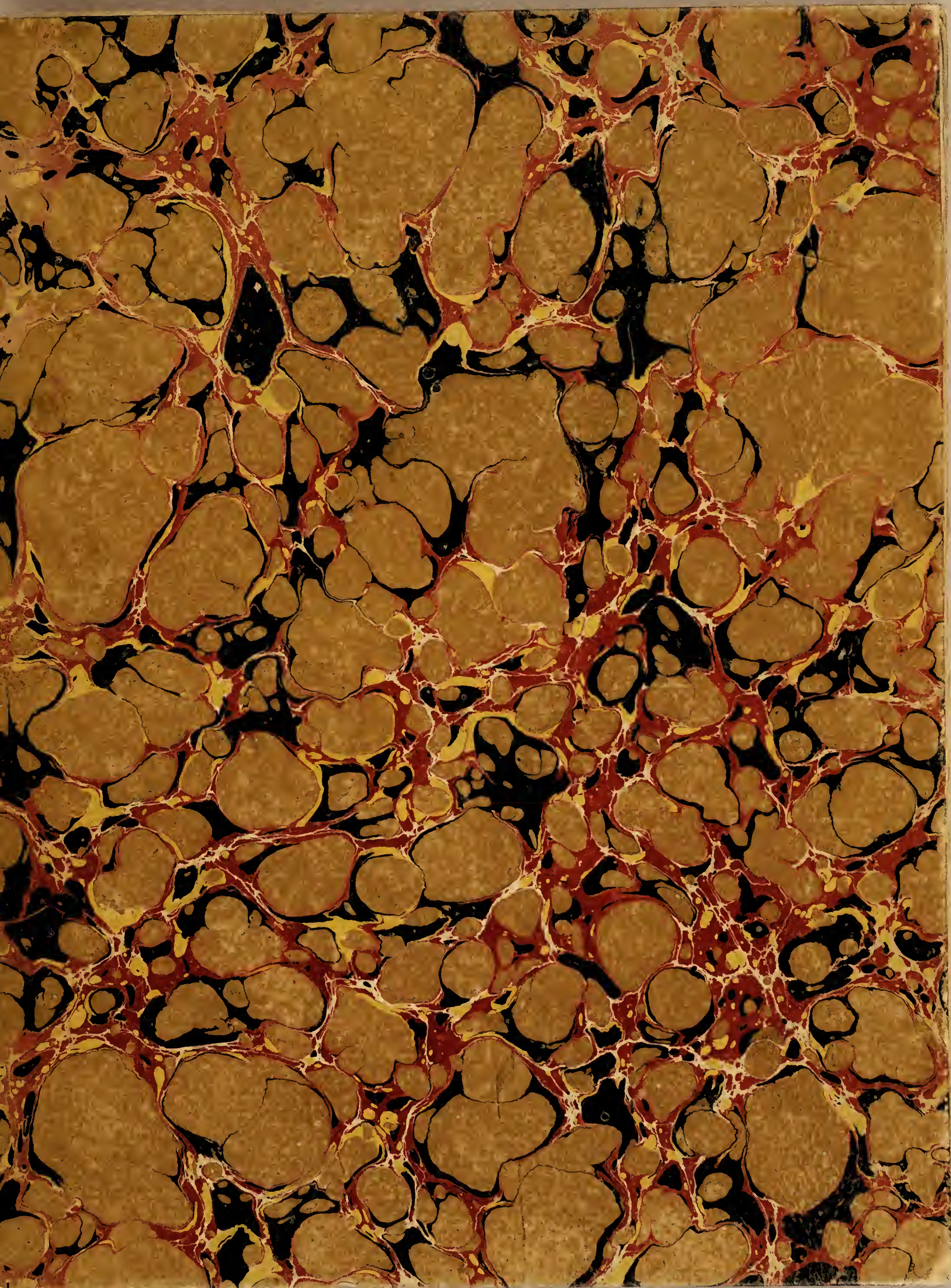

Ref to Brazil

MANIFEST,

OFTE

Reden van den oorlogh tusschen Portugael, ende de Vereenichde Provintien van de Nederlanden, met de aenwijsinge vande oorsaeck waer uyt die ontstaen is.

Tot Lisbon in de Portugesche en Castiliaensche taelen gedruckt ende uytgegeven, in't Iaer 1657. Ende nu getrouwelijck en verstandelijck inde Nederduytsche taele overgeset.

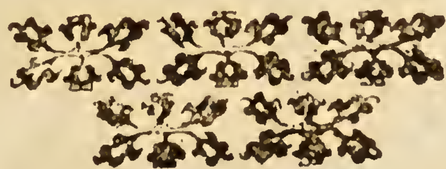
MITSGADERS

MANIFESTATIE

Van de leugenen ende valsheden waer mede het is vervult,

Ende een

Kort ende waerachtich verhael van des Conincks van Portugael, ende sijner ondersaeten trouwloose ende meyneedyge proceduren, die de waere reden en oorsaeck, ende selfs het begin, van desen oorlogh zijn.

In 's GRAVEN-HAGHE,

By HENRICUS HONDIUS, inde Hofstraet, inde nieuwe Konst-en-Boeck-Druckery. 1659.

Aen de waerheyt lief-hebbende Lesers.

IN 't laetst van 't Iaer 1657, dat is weynich dagen naer dat uyt den naem ende van wegen de Ho: Mo: Heeren Staeten Generael deser Vereenichde Nederlanden den jegenwoordygen oorlogh aen den Coningh ende het Rijck van Portugael was aengekondicht, is tot Lisbon, inde Portugesche ende Castiliaensche taelen, een Manifest gedruckt ende in 't licht uytgegeven geworden. Weynige weken daer naer geraeckte het my hier te lant in handen, ende was ick aenstonts van meeninge om het in onse Nederduytsche spraecke over te setten indien my de al te vele, ende al te groote leugenen daer het mede vervult is, geenen afkeer hadden veroorsaeckt om mijnen tijt daer mede te verslijten, ende oock in geen gevoelen gebracht hadden van dat den Coningh, of Coninginne Regente van Portugael, wel enckelijck mochten voor gehadt hebben, om met soo een leugen-boeckje haere blinde ondersaeten, ende die niet al te wel te vrede mochten zijn over dien gedenuncieerden oorlogh, in slaep te wiegen, ende hun gerust te doen houden. Ick liete het dan soo het was, ende oordeelde genoech te zijn dat ick 'er den tijt om het te lesen aen besteedt hadde. Maer het selve my nu onlanghs, overgeset in onse Duytsche spraecke, wederom ter hant gebracht zijnde; ende in die oversettinge bespeurt hebbende dat den oversetter niet min over al kracht en gewelt doet aen den sin en woorden van het Manifest, dan den Manifestant aen de waerheyt van de saecken die hy verhandelt; in sulcker voegen dat sy beyde niet alleenlijck souden konnen geseght worden mis te tasten, maer oock haer moetwilligh tegens de waerheyt aen te kanten,

ten. Soo hebbe ick, een vyant zijnde van die jemants woorden en meeninge verdraeyt, soo wel als van die de waerheyt tegen gaet, wederom eene genegentheyt gekregen om des aucteurs eygene meeninge en woorden oprechtelijck over te setten, 't welck den plicht van een oversetter vereyscht; ende daer by noch, om de leugenen en valsheyt van den Manifestant aen te wijsen met een kort verhael naer de waere kennisse, ende de goede bescheyden en bewijsen die ick van de saecken hebbe, ende die onder my berustende zijn. Om alsoo onse Lantsluyden, ende de gantsche werrelt, aen welcke men schijnt met het oversetten en drucken van het voorsz. Manifest te hebben willen wijs maecken dat aen Portugael ongelijck geschiet, te doen sien en verstaen hoe verre het daer van daen is; ende met eenen, dat de Hoogh-gemelte Heeren Staeten Generael dubbelt over reden hebben gehadt om dien oorlogh te aenvaerden. Waeromme oock niet te twijffelen staet of den goeden Godt, (indien Portugael dien oorlogh met restitutie te doen van Nederlants Brazil, ende eene redelijcke satisfactie te geven over de schaede die het den Staet ende de onderdaenen van de Heeren Staeten Generael trouwlooslijck heeft ontnomen en aengedaen, niet in eene goede vrede wil veranderen) sal den selven oorlogh met goede victoryen zegenen tot reputatie en welvaert van ons gelieve Vaderlant, ende tot soulagement van soo vele duysenden getrouwe ingesetenen van het selve die by de West-Indische Compagnie soo hoochlijck zijn geinteresseert; daer toe hy oock van ons alle te saemen moet gebeden worden. Vaert wel.

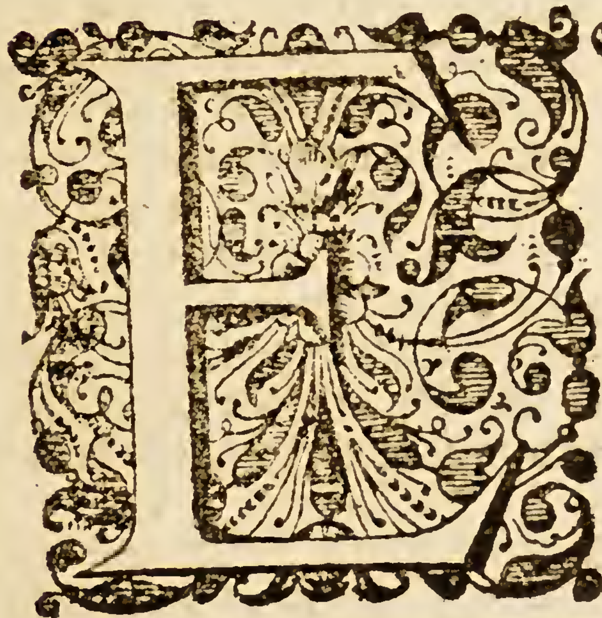
M A-

MANIFEST.

Et ſchijnt dat de Werrelt met reden verwondert ſal zijn, dat'er teenemael eenen Oorlogh uytbarſt tuſſchen Portugael, ende de Staeten van de Vereenichde Provintien, daer nochtans de herſtellingge van eenen Portugeſchen Coninck behoort hadde te herſtellen de ouwde vrientſchap tuſſchen die natien, ende den reciproqnen intereſt haer verbonde tot eene nieuwe aliantie tegens den gemeenen vyant die hoe veel meer hy bedeckt is, ſoo veel te meer is te vreeſen. Dat Portugael ſich bevint geoccupeert met ſo machtigen vyant is een genoechſaem bewijs van dat het geenen anderen oorlogh ſoude aenvangen, ten zy gedwongen zijnde. Maer voor de gene die particulierlijck de oorſaeck begeren te weten, ſal een verhael van de ſubſtantie des ſelfs gedaen werden met ſoodanijge waerheyt die onder ſoo vele oogh-getuygen niet kan werden tegen-geſproken; ende naer genomene kenniſſe wort die juſtificatie van elck van partijen gelaten aen alle oordeel dat ſonder paſſie is.

Manifeſtatie.

En groot onderſcheyt is'er tuſſchen ſchijn en zijn; Schijnt ofte dunckt het aen Portugael / ofte den Coningh / ofte den onderdaenen van dat Coninckrijck / dat de Werrelt over het uytbarſten van deſen oorlogh verwondert ſal zijn; den Heeren Staeten Generael van de Vereenichde Nederlanden / ende der ſelver onderſaeten en ingeſetenen / is het volkomentlijck bekent dat de Werrelt verwondert is, over dat Portugael op het tonneel ende in 't aenſien van de Werrelt ſoodaenijge ongehoorde / bedriechlijcke / meyneedijge / ende wreede daeden heeft verven ende willen bedrijven / dat daer uyt teenemael eenen openbaeren oorlogh nootſaekelijck moeſte volgen en uytbarſten: ende oock noch ſoo onredelijck en onbeſchaemt is / dat het met dit Manifeſt komt occaſie geven om niet alleen de leugenen daer mede het opgepronckt en verbult is; maer oock de ſchan=

delijckheyt van alle die trouwloose actien als met den vinger naer de oprechte waerheyt/ aen alle menschen/die noch geene volkomene kennisse daer van mochten hebben / aen te wijsen / ende te manifesteren : als mede te toonen hoe vry/suyver/ende onschuldich / de Heeren Staeten Generael van de Vereenichde Nederlanden/ mitsgaders de Compagnyen van Oost-ende West-Indiën / ende haere Ministers/zijn/van die ontrouwe/ verbont-brekingge / misdaeden / ende andere lasteringen / die Portugael by dit leugen-schrift haer tracht aen te wrijven : ende aen de andere zijde hoe redelijck/ matichlijck/ geboechlijck/ende lijdsamelijck tot den uyttersten toe / sy haer ontrent die onverwachte en onverdiende proceduren van den Coninck van Portugael/ende des selfs Ministers ende onderdaenen/ altijt hebben gedraegen ende gegouverneert.

Waerlijck hadde de herstellinge van eenen Portugeschen Coninck eene waere vrientschap tusschen die Natien behoort te veroorsaken ; weder-zijdschen interest vereyste het oock toen ter tijt ; ende was het vertrouwen van de Heeren Staeten Generael oock soodaenich/ als uyt haere genegentheden bleeck/ welckers effecten het waeren dat sy eene aensienlijcke scheeps-armaede / ende het werven en vertrecken van eenige regimenten soldaeten te paert ende te voet uyt haere Landen/ tot assistentie van Portugael / lieten afgaen en vergunden. weynich denckende dat die soo qualijck getracteert ende geloont souden werden ; ende sy daer voor/ in plaetse van vrientschap te genieten / eene vyantlijcke invasie ende wech-neminge van haere dier ende met recht verkregene Conquesten souden komen te lijden. Soo doende heeft den Coninck van Portugael geene ouwde vrientschap, maer eene nieuwe vyantschap gesocht ; ende mach van hem / op sulcke bewijsen / veel eerder geseght worden / 't gene hier van den Coninck van Spagnien wert bygebracht / dat hy hoe meer bedeckt soo veel meer te vreesen is ; alsoo die gemelten Coninck gedurende sijne verbonden van vrede of bestant noyt yet diergelijcks heeft getracht. Ende is oock derhalven den interest van de Heeren Staeten Generael alsoo verandert/ als hebbende het rijck van Portugael/ afgesondert zijnde van Castilien/ aen haeren Staet/ met het afnemen van des selfs heerlijcke Conquesten/ meer schaede en afbreuck alleen gedaen/ dan die beyde te saemen wanneer sy noch onder eenen Coninck stonden / dat het veel eerder te wenschen ende oock daer toe te wercken zy/ dat het wederom aen ende onder den Coninck van Spagnien mochte komen te vervallen dan langer daer van afgesondert te blijven. Zijnde oock te hopen ende te vertrouwen dat de Heeren Staeten Generael / by onstentenisse van de restitutie van haere Conquesten/ende behoorlijcke satisfactie/ waer over jegenwoordich gehandelt wort / daer toe haere macht ende vermogen sullen aenwenden. Een vyant / naer 't gevoelen van den Manifestant genomen/ (want den Coninck van Spagnien nu niet meer voor vyant is te houden) minder zijnde te vreesen dan twee.

Portugael heeft sich niet te excuseren van sijne genegentheyt tot desen anderen oorlogh, ende voor te draegen als of het daer toe gedwongen wierde ; door dien het / met soo machtygen vyant sich geoccupeert bevindende, sustineert uyt sulcks sijne ontschult te blijcken : alsoo het dien oorlogh mits sijnen afval onvermijdelijck te gemoet moeste sien ; ende desen voorby kennende wesen evenwel alle redelijck-

lijckheyt geweygert / ende alle gruwelen bedreven heeft / waer uyt hy nootsakelijck of vroech of laet hadde te volgen ende te ontstaen.

Omme aen die gene die particulierlijck de oorsaecken ende het begin van desen oorlogh begeren te weten, met tastelijcke bescheyden en reden te voldoen / sullen wy de waerheyt van alle gelegentheden van saecken die in dit Manifest werden aengeroert/ende oock van die ter materie dienende onaengeroert/ of liever moetwillens/ zijn voorby gegaen en verswegen geworden/ met soodanyge bondigheyt voor oogen stellen als onsen tijt / ende des lesers patientie / welcke wy met onse Manifestatie niet gaerne misbruycken souden/ konnen lijden. Doende evenwel verseker ingge dat wat meer dan oogh-getuygen daer inne sullen te vinden zijn/ ende selfs soodanyge stoffe / dat een vry gemoet niet alleen een onbekommert oordeel daer op sal konnen formeren; maer oock voor altijt (of wy zijn ten hoochsten bedrogen) een afschrick van Portugaels bedrijf / en van Portugaels naem / sal moeten hebben en behouden.

MANIFEST.

Den Doorluchtygen Coninck Dom Ian IV. in Portugael uyt-geroepen zijnde, heeft hy te gelijck met de tijdingge van sijne herstellingge ordre gesonden naer de Over-zeesche gewesten van dese Croone, datmen niet soude vervolgen den oorlogh die gevoert wierde tegen de Compagnyen van Hollant over het gene dat sy genomen hadden terwijlen den Coninck van Castilien dit Rijck hadde beseten. Om dat, de oorsaecke van vyantschap zijnde gekomen te cesseren, ende de redenen toe-genomen tot een nauwer verbont, alles inder minne soude werden by geleght. Dien last is soo punctuelijck geexecuteert, dat den Marquys van Montalvan terstont in courtoisyen en vereeringgen heeft verandert die troupen met welcke hy de Hollanders van Pernambuco swaerlijck benauwt hadde. Ende Sancho de Faria Commandeur van de schepen van Indiën, in die zee Hollantsche schepen ontmoetende, ende die willende als vrienden ontfangen, is, sonder tegenweer, mits het goet vertrouwen dat hy van haer hadde, om hals gebracht.

MANIFESTATIE.

Die ordre en last / om't verhael hier naer te doen / is niet verder aen te nemen dan dat die gesonden is geweest/om soo veel den openbaeren oorlogh voor eerst mochte aengaen/in't werck te stellen; maer wat bedeckte vyantlijcke machinatien belanght / die zijn van de eerste uyre af dat Dom Ian IV. in Portugael tot Coninck uytgeroepen is, en by hem/ en/ op en buyten sijne ordre / by sijne uyt-en in-lantsche Raeden en ondersaeten/ altijt gebrouwen en gebroeyt geworden; om by tijden en ontijden / per fas & nefas, den Staet vande vereenichde Provintien alle landen te ontnemen die voor desen onder Portugael hadden geresorteert. Ende dien volgende is den voorsz.

last

last door Dom Iorge de Mascarenhas, Marquys van Montalvan, toen ter tijt Gouverneur van Portugaels Brazil, ende in de Bahia residerende / soodaenich naer gevolght/dat hy de troupen/ die/ in alles geen drie hondert mannen konnende uytbrengen/ door Pernambuco/ Paraiba/ &c. dat is over de hondert mijlen weeghs verspreyt hadden geloopen / ende derhalven met waerheyt niet geseght wort dat sy de Hollanders aldaer swaerlijck benauwt hadden, heeft doen retireren: sonder evenwel dat 'er dien aengaende van courtoisyen en vereeringgen eenichsints by Portugael te roemen staet; alsoo de voornoemde troupen / volgens ordre en bedingh / door de Ministers van de West-Indische Compagnie van allen nootdruft tot haere reyse naer de Bahia voorsien zijnde geworden/ sy aen de andere zijde/ (schoone courtoisye!) tegens ordre en bedingh/ met vele geroofde goederen en slaeven henen ginggen; niet tegenstaende vele behoorlijcke devoiren daer tegens ontrent haer gedaen wierden van die toen de directie hadde over het district van de Lagoas, ende de rivier van St. Franciscus; ende die van alles noch goede memorie heeft. De missive van den gemelten Dom Iorge de Mascarenhas, van dato den 2. Martij 1641. in welcke hy aen den Graeve van Nassau, Gouverneur over Nederlants Brazil, de opwerpingge van eenen nieuwen Coningh in Portugael adviseerde / was wel beleefdelijck geschreven: maer de antwoorde van den gemelten Graeve / van dato den 12. des selfde Maents/was het niet minder / ende daer en boven geaccompagneert met de vereeringe van elf ontslaeckte gevangenen/ 't welck effecten zijn / die vry wat meerder dan woorden zijn te achten; doch over weldaden te roemen is hier ons voornemen niet.

Wat het particulier geval van Sancho de Faria betreft / uyt dat stael is af te nemen wat van de stoffe van dit geheel Manifest te gevoelen sy/ende hoe weynich geloove het meriteert daer het sich soo terstont in het begin tot liegen begeeft: seggende dat den voornoemden Faria, sonder tegenweer, mits het goet vertrouwen dat hy van de Hollanders hadde, soude zijn om hals gebracht. Daer nochtans Gregorio de Almeida in sijn boeck geintituleert Restauraçan de Portugal, gedruckt tot Lisbon by Antonio Alvares, anno 1643. in 't tweede deel / cap. 24. die saecke beschrijvende aldus verhaelt. *Ia perto de Goa o cercaran oito naos Olandeses de alto bordo, & despois de peleijar alguas horas valerosamente com ellas, foy rendido, & morto de hua lançada: na briga morreran muitos Olandeses, & sahiran feridos o General & Almirante, que despois morreran das feridas.* Dat is; *Faria nu ontrent Goa gekomen zijnde, soo hebben hem acht kloecke Hollantsche schepen omringht, ende naer dat hy eenige uyren vaeljant met de selve hadde gevochten, is hy overwonnen ende om hals geraeckt met eene worp-pieck: in 't gevecht zijn vele Hollanders doot gebleven, ende den Generael en Vice Admirael gequetst, die daer na van de quetsure zijn gestorven.* Het is ter materie niet noodich te ondersoecken wie die Generael en Vice-Admirael zijn geweest; om haer sterven voor het vaderlant moeten sy altijt in goede gedachtenisse leven/ te meer sy een soo vaeljant vyant hebben overwonnen: maer hoe den Manifestant derft seggen dat Faria, die/ naer dat 'er soo vele Hollanders waren gesneuvelt ende gequetst/oock is komen doot te blijven/sonder tegen-weer te doen mits sijn goet vertrouwen soude zijn om hals gebracht, sulx is omme sich te verwonderen; ten ware men om sijne afwijckingen buyten 't spoor van de waerheyt in volgende importanter saecken dese wilde over het hooft sien/immers niet langhe daer op blijven staen.

M A-

MANIFEST.

IN den selven tijt, ende met de selve intentie heeft den Coninck aen de Staeten Generael gesonden Tristan de Mendoça Furtado voor Ambassadeur. Ende om dat de occupatien vande nieuwe regeringge niet toe lieten eene altijt-durende vrede te sluyten heeft hy eenen generaelen treves op den 12 dach des Maents Iunij 1641. aengegaen ; met verklaringge dat die in Europa van stonden aen soude beginnen : ende buyten Europa soo haest als de openbaere verkondingge des selfs in die gewesten soude aengekomen zijn, gelijck gesien wort uyt de woorden van de articulen 1. 2. ende 8. geconcipieert ende geschreven door den gemelten Ambassadeur met alle soodanyge sinçeriteyt als een tractaet van goede trouwe vereyste, ende oock de genegentheden met welcke de Staeten, by acte van den 5. Martij des selven Iaers (al te voren eer den Ambassadeur aen-lande) hadden geresolveert eene armade tot hulp van Portugael te senden, gelijck sy gesonden hebben, ende ieder Iaer eene goede somme van florijnen te contribueren.

MANIFESTATIE.

IAe met de selve intentie om den openbaeren oorlogh te doen cesseren / doch den bedeckten met minder suspitie / ende onder meerder schijn van vrientschap te prepareren / heeft den Coninck sijnen Ambassadeur Tristan de Mendoça aen de Heeren Staeten Generael afgesonden. Ende dat waren onder andere de occupatien welcke die nieuwe regeringge niet toelieten eene altijt-durende vrede te sluyten : haer inbeeldende dat het niet even groot een crimen was / wanneer de vyantlijcke machinatien rijp souden zijn / de trouwe van een bestant als de trouwe van eene vrede te verbreken. Om die reden weygerde hy / op het veelmaels voorhouden van de Heeren Staeten Generael dat sulxs voor beyde de partijen verre het beste soude zijn / eene vrede aen te gaen. Ende hoewel hy die ter conferentie niet openbaerde / soo heeft hy nochtans aen een eminent Lidt van de regeringge van dese Provintien / dat als toen met alle andere niets sinisterlijck van Portugael konde vermoeden / de voorsz. reden op dese maniere te kennen gegeven : *Sijn vertrouwen te zijn dat den Coninck van Portugael ende de Heeren Staeten Generael eerst met haregesamentlijcke macht den Coninck van Spagnien een goet deel Lants inde West-Indiës souden trachten af te nemen ; ende sulxs geluckende, dat sijnen Coninck als dan, met die te samen gedaene conqueste aen de Heeren Staeten Generael alleen over te laten, ende Pernambuco daer tegens te ontfangen, aen welck accoort hy niet twijffelde, eene altijt-durende vrede soude sluyten.* Den Heer tot welcken hy sulxs sprack heeft het noch in versche gedachtenisse / ende staet te vertrouwen dat hy Portugaels bedriegeryen / waer het jegenwoordich noch op uyt is / tot soulagement en reputatie van sijn Vaderlant / nevens soo vele andere patriotten / wel sal weten tegen te gaen / ende te steuten.

Wat den generaelen treves belanght (soo noemt hy dien / hoewel die by den Coninck van Portugael ende sijne ondersaeten / noch in noch buyten Europa / ter goeder trouwe gemeent wierde) dien aengaende stelde den voornoemden Ambassadeur / voor soo veel de West-Indische Compagnie raeckte / naer dat hem iteratievelijck geoffereert was het begin des selfs te willen expresseren / sulcx altijt wel in de keure van de Bewinthebbers van de voorsz. Compagnie / doch eyndelijck verkoos hy / *dat die sijn begin ende aenvangh soude nemen van den dach af dat de publijcque notificatie in des Compagnies Landen soude zijn gedaen*; waer op die oock / als in het 8. articul te sien is / gesloten is geworden. Ende staet sulcx wel te noteren / alsoo de tijdinge van de overkomste van een Portugaels Ambassadeur in Hollant niet voor half Augusti des Jaers 1641; ende van den gesloten treves niet voor den 2 Julij des Jaers 1642. in Pernambuco is gebracht: ende de kennisse van dien distincten tijt in naervolgende verhaelen wort gerequireert.

Van des voornoemden Ambassadeurs sinceriteyt is uyt het boven geschreven af te nemen hoedaenich die geweest zy; ende van de verklaringge die den Manifestant doet van de oprechte ende effective genegentheyt die by de Heeren Staten Generael is geweest tot Portugaels welvaeren / konnen wy niet anders gelooven / dan dat hem die / of onbedachtelijck / mits sijn gewoonlijck verswijgen van de waerheyt / uyt de penne is gevallen; ofte dat hy daer toe gedrongen is geworden door de kennisse die alle de werrelt daer van heeft.

MANIFEST.

MAer de West-Indische Compagnie, met een gemoet strijdich tegens dese blijcken, heeft terstont advijs afgevaerdicht aen Houtebeen, Generael van hare armade welcke sich in America onthielt, ten eynde hy nemen soude 't gene hy konde, haer dienende van de occasie die haer presenteerde in de confusie van het Rijck door eene soo schierlijcke veranderinge.

MANIFESTATIE.

MEt wat leetwesen dat den Manifestant de confessie vande goede genegentheyt van de Heeren Staeten Generael heeft gedaen / komt hy hier terstont vertoonen: quetsende die van ter zijde dewijle hy het van voren noch niet derft bestaen / ende beschuldigende de West-Indische Compagnie van een gemoet tegens de trouwe strijdich, even als of de selve een Staet was uyt sijn selven ende buyten de regeringge vande Heeren Staeten Generael bestaende. daer hem nochtans uyt alle wat tusschen Portugael ende de Heeren Staeten Generael nu soo vele jaeren herwaerts is getracteert geworden / genoechsaem consteert / hoedaenich de West-Indische Compagnie in den Staet der Vereenichde Nederlanden / ende de Heeren Staeten

Generael ontrent de selve Compagnie te considereren zijn. Konnende niet ongevoechlijck geseght worden / om de groote interessen die meest alle de onderdaenen van de Heeren Staeten Generael / ende de respective Vereenichde Provintien / ten verscheyden insichte / in die Compagnie / ende in die van de Oost-Indiën / hebben / dat sy de twee onderdaenen van dien Staet zijn op welckers behoudenisse ende goet gouvernement den Heeren Staeten Generael voornementlijck te letten staet; ende dat sy dien-volgende / met sulck advijs nae America te laeten afgaen / selfs het tractaet van treves met een strijdich gemoet souden hebben gesloten. Gaspar Dias Ferera, die nu onlanghs / soo men seght / tot Lisbon is overleden (op eene betere maniere dan hy wel verdient hadde) / hebbende in sijn leven altijt een Portugees geweest soo wel als den Coninck ende andere ondersaeten van dat Rijck / dat is / een ander hart gevoert dan hy uyterlijck voordroech; want hy sich in dese Landen hadde laeten naturaliseren / ende evenwel inder daet den Coninck van Portugael ten dienste stonde; de selve heeft in sijne schriftelijcke advijsen die hy aen den Coninck ende de Raeden van Portugael / uyt dese Landen / naer de voorsz naturalisatie / heeft toe-gesonden / ende waer van de minuten ende de auctentijcque copijen hier noch bewaert worden / wel weten aen te dienen / dat de Oost-ende de West-Indische Compagnien / (die hy by de voorsz advijsen trachte aen te wijsen hoedaenich te ondermijnen ende te ruineren waeren) / van den Staet deser Landen voor haere twee armen wierden gehouden / waer mede die sich wiste te beschermen / ende sijne vyanden aen te tasten. Waeromme indien sulcken advijs / als den Manifestant seght / gesonden was / soo souden de Heeren Staeten Generael haeren eenen arm gebruyckt hebben tot uytvoeringe van een opset tegen haer verbont strijdich: 't welck hy nochtans selfs een weynich te voren ontkent heeft. Ende waere het der waerheyt conform geweest dat hy van alsulck advijs / dat nimmermeer is gegeven ofte afgesonden / geen gewach en hadde gemaeckt; alsoo by die van de West-Indische Compagnie de selfde goede trouwe / ende vertrouwen / als oock genegentheyt / zijn geweest / die hy geconfesseert heeft van de Heeren Staeten Generael te zijn bewesen.

MANIFEST.

HOutebeen heeft het op Angola aengeleght, 't welck hy op 't vertrouwen van den treves, die daer reets publijcq was, onvoorsien heeft gevonden: ende aen hem protest gedaen werdende naer het recht des selven treves, antwoorde hy, dat hy van de sijne sulck advijs niet hadde; hy heeft de stadt van Loanda geinvadeert ende genomen: ende naer dat hy nu in de selve was, niet konnende reets ontkennen dat hy die op eenen onbehoorlijcken tijt verovert hadde, seyde hy, dat dewijle hy die genomen hadde hy die nu niet verlaeten konde sonder ordre van sijne Meesters; ende dat ondertusschen dat die hem niet toe-gesonden wierde, den Gouverneur Pedro Cesar de Meneses, met de Portugesen die verspreyt waeren, sich vreedsamelijck met haere goederen en famillen tot Bengo

 (eene

(eene plaetse een weynich afgelegen) konden inquartieren. Soo hebben sy het gedaen: ende houdende wederzijdsche correspondentie, ende malkander ter maeltijt tracterende als vrienden, soo zijn de Hollanders in eenen nacht gevallen in de quartieren van de Portugesen, vele dootslaende, gevanggen wech-nemende den Gouverneur, en al wat sy vonden, 't welck van groote waerdye was: ende met deselfde ontrouwe, hebbende nu den treves al eenyge jaeren geduurt, belegerde sy de stercke van Masangano, ende deden alles wat sy meerder konden doen.

MANIFESTATIE.

IOhan Mauritz/ toen Graebe/ nu Prince van Nassau/ &c. Gouverneur over het Nederlants Brazil, mitsgaders de andere Heeren vande regeringge aldaer/ welcke aen-bevolen was het welvaeren ende de progressen vande West-Indische Compagnie te bevorderen/ hun in den Jaere 1641 bevindende genoechsaem voorsien van eene quantiteyt van schepen/ ende getal van goede militie/ hebben geraeden gevonden een gedeelte van haere byhebbende macht naer Angola af te senden op den 1 Junij des voorsz. Jaers/ als wanneer sy wel wisten dat 'er eenen nieuwen Coninck in Portugael was/ maer van het arrivement van eenen Ambassadeur uyt Portugael in Hollant/ 't welck in Maert was voorgevallen/ noch geene kennisse hadden. Gedurende de reyse ter zee hadde den befaemden Admirael Iol, alias Houtebeen; in het doen van Lantconquesten den Lieutenant Colonel Iacob Hinderson; ende over te doene conquesten/ als vorders over alles/ de Heeren Pieter Mortamer ende Cornelis Nieuwlant, het opperste gesach ende de regeringge/ te voeren. Sy in 't laetst van de maent Augustus des selven jaers op de kuste van Angola ende in 't gesichte van de stadt St. Paulo de Loanda komende/ soo begaf sich den Portugeschen Gouverneur Pedro Cesar de Menezes, met alle sijne onderhebbende militie ende inwoonders/ ter stadt uyt ende te landewaerts in; invougen dat of geene ofte immers seer weynyge tegenstant wierde gevonden/ ende de stadt ingenomen. Dit aldus geschiet zijnde in 't laetst van Augustus voorsz/ met wat schijn van waerheyt kan het gesegcht ofte gedacht worden/ dat die plaetse onvoorsien was op 't vertrouwen van den treves, ende aen de voornoemde Ministers/ ofte eenyge van de selve/ eenich protest naer het recht van den treves soude zijn geinsinueert geworden; ofte soodanygen antwoort daer op gedaen by 't welcke bekent soude zijn dat die stadt op eenen onbehoorlijcken tijt waere verovert? Wel was den voornoemden treves op den 12 Junij/ dat is/ twee ende eene halve maent te voren/ inden Haeghe gesloten; maer noch op 't vertreck van de vlote uyt Pernambuco, aldaer: ende noch veel minder op den tijt vande voorsz veroveringge/ alhier; en konde daer van eenyge kennisse wesen: gelijck 'er oock/ dat meer is/ geene kennisse was dat'er van treves gehandelt wierde: ende behalven sulxs alles de selve eerst van den dach der publijcque notificatie af in die gewesten, in conformiteyt van het 8. articul/ sijn begin hadde te nemen. Indien by afgesanten die op wederzijdsche ordre/ soo nu en dan/ met malkander hebben gesproken/ is geseght geworden/ datmen die stadt sonder last vande Meesters niet wederom verlaeten konde,

konde, sulxs is niet anders dan redelijck geweest. Maer het inquartieren van Pedro Cesar de Menezes, ende de andere Portugesen, in Bengo, en is soo licht nochte oock terstont toegestaen geworden. By tijde van den voornoemden Heer Mortamer, die aldaer een ront jaer naer de voorsz veroveringge gegouverneert heeft / heeft Pedro Cesar de Menezes de voorsz inquartieringge in Bengo verscheyde maelen doen versoecken / ende is die niet toegestaen geworden dan onder conditie dat hy met sijne Portugesen sich onder de gehoorsaemheyt vande Heeren Staeten Generael ende de West-Indische Compagnie soude hebben te begeven / alsoo den voornoemden Heer genoechsaem bekent was dat andersints van die nabuyrschap niet goets te verwachten stonde. Doch naer sijn vertreck by andere Ministers zijnde ingewillicht / die noch evenwel een wakent oogh over die nabuyren bleven houden / ende op de weder-zijdsche correspondentie ende tracteringge ter maeltijt het beste vertrouwen niet hadden; soo is het oock komen te blycken dat de vreese niet te vergeefs is geweest: de voor geroerde bedeckte vyantschap / die altijt in Portugesen is geweest ende sal blijven (selfs oock naer de eygene confessie van den jegenwoordigen Ambassadeur van Portugael Dom Fernando Telles de Faro, in sijn memoriael / op den 1 Augusti des voorleden Jaers 1658 aen de Heeren Staeten Generael overgelevert) tot rijpheyt gekomen zijnde om uyt te barsten / ende alle de Hollanders op het onvoorsienste te overvallen en te massacreren. Welcke daer van / naer Godes beschickingge / door het aenbrenggen van eenyge Portugesen selfs / die van sulcken bloetstortingge een afschrick hadden gekregen / 't welck voor wat selsaems is te houden / ende uyt andere meer dan tien genoechsaeme blijcken / hier te langh om te verhaelen / gewaerschuwt zijnde; hebben naer rijpe deliberatie goet gevonden de leere te volgen van Dom Ian de II. Coninck van Portugael / welcke plagh te seggen / datmen dien tot den ontbijt moeste opnemen die voorgenomen hadde ons tot sijn middach-mael te eten; op welcken regel hy oock met eygen hant sijn swaeger het harte afstack / soo haere cronijcquen getuygen. Ende sendende in Mey des jaers 1643 / om sulcken onverdienden gruwel voor te komen / eenyge Officieren met een gedeelte van haere militie om te vernemen in wat postuur de Portugesen haer bevonden / ende met last om alle bloetstortingge soo veel mogelijck was te beletten / zijn de selve van de buyten-wachten / met op haer vyantlijck tot verscheyde maelen te schieten / soodaenich bejegent geworden / dat sy dienstich ende nootsaekelijck hebben geacht die wederom met gewelt tegen te gaen / ende aen te vallen. 't welck in sulcker voeghen succedeerde dat sy / het quartier overmeesterende / der selver preparatien tot het geseyde exploict bevonden / ende haer meest alle met haeren Gouverneur P. Cesar de Menezes gevanggen bequaemen: alleenlijck in de furie weynyge Portugesen zijnde doot gebleven / daer sy nochtans ontrent de vier-hondert sterck waren / ende alle genoechsaem verdient hadden om niet gespaert te worden / dewijle sy voorgenomen hadden alle de Hollanders daer te lande / niet tegenstaende den treves nu gepubliceert was / vyantlijck te overvallen ende te vermoorden.

Van wat waerdye de goederen zijn die in sulcken voorval van trouwloos verraet worden wech-genomen / is eene saeke daer weynich op te letten staet. De gevanggenen zijn naer crijchs-gebruyck / en noch beter / daer sy erger gemeriteert

riteert hadden/ getracteert; ende met den Gouverneur naer de Bahia versonden geworden. Maer van het meerder doen van de Hollanders 't welck daer te lande/ naer dat den treves nu eenyge jaeren geduurt hadde / by haer soude zijn ter hant genomen / valt wat meerder te seggen om den Manifestant den mont te stoppen. Antonio Telles da Silva, die in 't opwerpen van den Coninck Dom Ian de IV aen sijne rechterhant een weynich was gequetst geworden / hadde daer voor tot belooningge het gouvernement over Brazil bekomen: wat verraderyen hy aldaer tegens de Hollanders heeft in 't werck gestelt sal hier naer werden aengewesen. Maer alsoo het hem niet genoech was sijn moordaedich voornemen in Brazil alleen te willen uytvoeren / soo sonde hy oock tot gelijcken eynde / op den 8. Februarij des Jaers 1645 / uyt de Bahia twee kloecke schepen vol volcks naer Angola, onder het belept van eenen Francisco de Sotto Major. dese aldaer in de bocht / die misschien van hem als nu den naem draecht van Enseada de Sotto, aengelant zijnde / hadde die plaetse versterckt / ons eylant Sandera ingenomen/ ende hem tot Masangano, eene plaetse twee of drie dagen reysens landewaerts in gelegen/ by de andere Portugesen sijne lantsluyden / tot haerder assistentie/ vervoeght / ende continueerden gesamentlijck aen de Hollanders alle hostiliteyt aen te doen. Welcke daeromme / te meer oock om dat haer bekent was geworden dat de Portugesen in Brazil den treves soo trouwloosljjck hadden verbroken / goet gevonden hebbende met de Coninginne van Zinga, (eene natie van dat lant welcke om der Portugesen ontrouwe oock tegen haer in oorlogh was) / een defensijf ende offensijf verbont aen te gaen/ gesamentlijck de voornoemde stercke van Masangano hebben belegert gehadt / ende de Portugesen op alle mogelijcke manieren beschadicht. De bescheyden ende de bewijsen van alle die omstandigheden zijn hier te lande onder de West-Indische Compagnie te sien / ende de oogh-getuygen zijn noch in 't leven en bekent. Met wat schijn / met wat conscientie / kan den Manifestant van 't duyren van den treves spreken / daer Portugael dien soo meyneedichlijck geschonden hadde?

Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?

Wie kan van Gracchus lijden
Dat hy van ontrouw klaecht, en selfs trouw set ter zijden?

MANIFEST.

OP de selve manier, ende tegens de selve protesten van den treves nu al gepubliceert zijnde, hebben sy op 't eylant St. Thomé ingenomen het kasteel van de stadt: ende met erger titul of voorgeven de stadt van St. Louijs in Maranhan; om dat sy haer vrienden verklarende voor weynyge daegen herbergh versochten om haer te voorsien van dinggen die haer ontbraecken, ende ontfangen zijnde met gewoonlijcke eere, hebben sy op den derden dach die plaetse overvallen, den Gouverneur, die op zee is gestorven, gevanggen naer 't Reciffe gesonden; den Commissaris Generael naer Hollant, ende de voornaemste inwoonders naer de Indiën van Castilien.

M A-

MANIFESTATIE.

In spijt van ons allen / in spijt van de heele Werrelt / en van de heylyge waerheyt selfs / moeten wy al wederom den selven fangh hooren van den Manifestant over de saeke van 't veroveren van 't eylant St. Thomé; ende noch barsser toon aengaende dat van Maranhan. Is het niet eene afschrickelijcke onbeschaemtheyt nu aen alle de Werrelt te willen doen gelooven dat het kasteel van St. Thomé onvoorsien ende tegens protest van eenen gepubliceerden treves soude ingenomen zijn; daer het in Portugael / selfs by seker tractaet / 't welck tot Lisbon / van Laurenço de Anvers, in 't begin van 't Jaer 1642 / met Coninckljjcke privilegie en alle licentien is gedruckt geworden / recht ter contrarie is bekent gemaeckt? dit zijn de eygene woorden / Pag. 8. *A S. Thomé chegou nova deste successo por dous barcos de Angola: & o Gouvernador Manoel Quaresma Carneiro (como soldado velho & de tanta experientia) despejo logo a Cidade de toda a gente inhabil para a guerra, entrincheirouse; repartio a infanteria; preparou a fortaleza de tudo o que lhe era necessario, & esperou com grande valór.* Dat is / *Door twee barcquen is de tijdinge van dit succes,* te weten van 't veroveren van Loanda / *tot St. Thomé gekomen; ende den Gouverneur Manoel Quaresma Carneiro (als zijnde een out ende wel-geoeffent soldaet) heeft terstont alle het volck dat onnut tot den oorlogh was uyt stadt doen vertrecken, hy sich met trenchementen versterckt; de infanterije verdeelt; het kasteel* (nota) *van alles voorsien dat het noodich hadde, ende verwachte,* te weten den vyant / *met eene groote dapperheyt.* Daermen soo sijn selven / ofte de waerheyt / tegenspreeckt / en behoeft partije niet vele moeyte te nemen om sich te defenderen. Wel seght het ouwde woort / dat een leugenaer een goede memorie dient te hebben.

Wederom / het is soo verre daer van daen dat'er eenyge protesten van den treves aen de Hollanders op St. Thomé souden zijn gedaen / dat noch selfs ten tijde als het is verovert geworden / 't welck / naer een belegh van veertien daegen / op half October des gesyden Jaers 1641 is geschiet / de kennisse by de Portugesen op dat eylant niet was / dat 'er eenen nieuwen Coningh in Portugael was opgeworpen / immers hadden sy dien noch niet aengenomen; ick laete staen dat 'er eenyge tijdingge van treves / die noch eene volle maent daer naer / namentlijck op den 18 November / eerst tot Lisbon van den Coningh is geratificeert geworden / aldaer aengebracht soude zijn geweest.

In 't laetst van de voorsz maent November is op het selve recht van oorlogh / door eene vlote van Pernambuco, onder het beleyt van den vermaerden Zee-helt Iohan Cornelissz Lichthart, afgesonden / de stadt St. Louijs in Maranhan mede ingenomen. Niet onder verklaringge van vrienden te zijn, &c, gelijckmen aen de Werrelt / soo valschelijck als haetelijck / voordraecht / maer voor de vuyst / soo als gesproken wort: Doende ooch die van 't lant eenyge schoten op de Hollanders om die in 't aenlanden alle belet ende hinder toe te brenggen. Indien den Manifestant van alsulcke Canonnijcke protesten geliefde te spreken / ende van alsulcke gewoonlijcke eere van iemant te ontfangen, hy trefte hier de waerheyt schoon het sijne gewoonte niet is; ende stonden wy hem sulxs gaerne toe / soo wel als het

verseu-

versenden van den Gouverneur, ende den Commissaris generael, als oock andere militaire gevanggenen: waer inne niet tegens crijchs-gebruyck is gegaen. maer dat of die / of oock inwoonders, naer de Indiën van Castilien, souden zijn versonden / is soo grooten leugen als 'er een in het gantsche Manifest gevonden kan worden.

MANIFEST.

Dese saeken aen den Coningh van Portugael bekent zijnde geworden, heeft hy in plaetse van in sijne havenen repressalien te doen, 't welck vertrouwt wierde, naer Hollant gesonden eenen nieuwen Ambassadeur, Francisco de Andrade Leitan, (om dat Tristan de Mendoça die den treves gemaeckt hadde langen tijt te voren vertrocken was,) soeckende remedie in die selve trouwe van welcke hy konde een wan-trouwen hebben. De Ministers van de Compagnije excuseerden sich met de gepretendeerde ignorantie van den treves: maer de redelijckheyt verobligeerde de Staeten Generael tot somtijts hope te geven van restitutie, die sy noyt hebben komen te effectueren; soo krachtich waeren daer tegen de devoiren van de geinteresseerdens, dat door de Staeten Generael goet gevonden zijnde op den 5. en 29. Iulij, 1642, ende by andere acten, dat effectivelijck soude gerestitueert worden een Portugees schip, genaemt Heylygen Geest, ende de laedingge des selfs, 't welck in Paraiba was ingeloopen; ende oock een ander dat in Maranhan was ingeloopen naer den treves, ende op het woort van vrienden, men noyt de executie heeft konnen verkrijgen: ter contrarie heeftmen gecontinueert inde Brazilsche ende Europische Zeen nieuwe prinsen te nemen van ontallijcke schepen. Ende de Oostersche Compagnije, naer dat den voorsz treves in Indiën was gepubliceert, ende eenen anderen die oock aldaer gemaeckt was, heeft in Ceilon verovert de stadt Negumbo, dootslaende een groot getal van Portugesen, ende vele van die met koelen bloede. Den Ambassadeur van soo vele uytstellingen vermoeyt zijnde heeft aen den Coningh versocht dat hy hem van die negotiatie wilde excuseren; ende sijne Majesteyt heeft hem elders henen gesonden.

MANIFESTATIE.

Dese saeken aen den Coningh van Portugael bekent zijnde geworden, heeft hy, in plaetse van in sijne havenen repressalien toe te staen; 't welck sijne ondersaeten soo gaerne van hem hadden verkregen ende gesien/ als haer inbeeldende dat sy met het verwerpen van den Coningh van Castilien oock alle recht en redelijckheyt vermochten te verwerpen; doch hy niet toe dersde verstaen / mits hem wel indachtich was hoe sijnen Ambassadeur Tristan de Mendoça, ende oock hy selfs / by het tractaet van treves / sulcx alles voor het meeste deel hadden konnen voor-komen: immers de restitutie vande voornoemde Landen van Angola, St. Thomé, ende Maranhan, onwedersprekelijck soude hebben

hebben te bekomen geweest / indien hy / op 't vertrouwen van door sijne bedeckte menëes ondertusschen de inwoonders van Pernambuco van de Hollanders tot hem te doen afvallen / de aenbiedingge van de Heeren Staeten Generael / te weten van terstont inden beginne eene altijt-durende vrede te sluyten / ofte eenen treves aen te gaen die over al sijnen aenvangh soude nemen met den dach van den 12 Junij / niet en hadde gerejecteert gehadt. Soo heeft hy eenen nieuwen Ambassadeur / Francisco de Andrade Leitan, naer Hollant gesonden; om aen de eene zijde / tot contentement quansuys van sijne ondersaeten / eenyge devoiren aen te wenden om de voorsz restitutie; maer aen de andere zijde om / onder den deckmantel van vriendelijcke handelingge door Ambassadeurs / sijne meyneedyge secrete practijcquen des te beter voort te setten tot rebellije en afroovinge van Pernambuco, ende weder-nemingge van de andere voornoemde Landen.

Tristan de Mendoça die den treves gemaeckt hadde was langen tijt te voren vertrocken, te weten uyt Hollant naer Portugael. Maer segh op Manifestant, gy die de waerheyt wilt manifesteren, uyt Portugael waer henen? wel is waer dat hy maer even in zee zijnde noch op de kust van Portugael quam te verongelucken / waerom het desseyn voor dien tijt gestaeckt wierde; maer waer op was het met die vlote aengesien daer hy tot Generael over gestelt was / ende Francisco Duarte tot Vice-Admirael? Wy weten wel dat het in Portugael soo bedeckt wierde gehouden dat het niet wel mogelijck was daer achter te konnen komen / maer sulxs versterckt het gevoelen 't welck wy altijt gehadt hebben / van dat dien Tristan van uwen Coningh uyt-gekosen was om den tristen brant in Brazil / en elders / te gaen aensteken; tot hoedanygen werck hy in Hollant met de verhaelde staelen genoechsaem bewesen hadde dat hy een bequaem instrument konde zijn.

Om de boven-verhaelde waerheyt en konde noch en vermochte den Coningh van Portugael eenich wantrouwen van de trouwe vande Heeren Staeten Generael te hebben. De Ministers van de Compagnije excuseerden haer geensints / maer wesen onwedersprekelijck aen dat alle aen-gewende exploicten op goet recht en reden waren gefundeert / ende konden dien-volgende de Heeren Staeten Generael / naer rijpe overlegginge van saecken / niet geraden vinden / die wel-gedaene Conquesten te doen largeren. Heeft den Ambassadeur Francisco de Andrade Leitan, gedurende den tijt vande deliberatie die over die saecken gehouden wierde / eenyge hope geschept van restitutie / sulxs willen wy niet tegen spreken; maer inder daet evenwel wort het by ons daer voor gehouden dat sulxs by den Manifestant wort voor-gedragen op dat hy de West-Indische Compagnije by alle de Werrelt soude hatelijck maecken / als of de selve soo weder-spannich en krachtich was dat sy de Heeren Staeten Generael van de redelijckheyt / en haere genomene resolutien / konde diverteren / ende de executie der selver beletten. De exemplen / soo als sy beschreven worden / geven ons oock daer reden toe; maer de waerheyt daer van ontdeckt wordende moet hem de schaemte confunderen. Het schip den Heylygen Geest is in Paraiba in-geloopen in 't Jaer 1641 / dat is ten tijde van den oorlogh ende alsmen aldaer noch geene kennisse hadde van handelingge van treves. Tot confiscatie des selfs wettelijck geprocedeert wordende / is in cas van revisie verstaen / het schip en goederen wel genomen ende van goeden prinse te zijn. evenwel ist sulxs dat / met kennisse van de Heeren Staeten

 Generael /

Generael/die van de West-Indische Compagnije/ niet tegenstaende haer voorsz recht / aen den schipper en koopman / hier te Lande over-gekomen zijnde / tot eene vereeringge de somme van vijftien duysent guldens hebben aengeboden / die van haer is gerefuseert geworden ; Ende is die saecke daer by blyven steken ; 't welck alles by verscheyde acten inde resolutie-boecken van de Heeren Staeten Generael / ende specialijck by eene van den 24. Mey des Jaers 1644/te sien is.

Ende aengaende het schip in Maranhan en is noch in de acten van den 5 en 29. Iulij, 1642 / noch in eenyge andere iet diergelijcks te vinden / waeromme het den Manifestant met de selve onbeschaemtheyt al even licht om doen soude hebben geweest noch vele meerdere alsulcke onwaerheden te allegeren / daer het hem betamelijcker en dienstelijcker soude geweest hebben van soodanyge saecken te swijgen/ over welcke de eygenaers ende die het verlies geleden hebben (soo andersints sulck schip in Maranhan opt ingeloopen is) om dat sy saegen dat haer die schaede door 't recht van oorlogh was over-gekomen / niet hebben geraeden gevonden eenich vervolgh te doen.

Vorders vervalt desen Manifestant oock alhier soo verre dat hy de onderdaenen vande Heeren Staeten Generael beschuldicht van het nemen van nieuwe prinsen van ontallijcke schepen, daer nochtans sulck doen een gevolgh is geweest op der Portugesen invasie in Pernambuco, ende de belegeringge van het Reçiffe, waer van hier naer noch eerst sal gesproken worden. Onlijdelicke Portugesche laetdunckentheyt ! Sy hadden het gantsche platte lant ende vele forten van het Nederlants Brazil soo trouwloosliijck ingenomen / ende hielden het Reçiffe te lant seer nauw besloten en vyandich belegert / ende noch souden sy voor een crimen willen uytkrijten dat de inwoonders des selfs/ als oock de West-Indische Compagnije / die sy van haer welvaeren berooft hadden / tot haerder defentie en subsistentie/ ter zee / soo langhe die noch open was / wederom eenyge schaede ende afbreuck haer hadden toe-gebracht. even als of het aen Portugees en Portugael geoorloft was aen andere alle quaet te doen / die te vuyr en te swaert te vervolgen / ende die andere / als met de handen op den rugh gebonden sittende / alles souden moeten en gehouden zijn te lijden en te verdraegen ? Alle de werrelt sal immers veel eerder moeten oordeelen / dat het te wenschen waere dat sulcke luyden / die over de acht jaeren belegert zijn geweest / noch meerdere schaede aen haere vyanden hadden konnen infligeren. Sy hadden de belegeringge verdient indien sy den treves met het nemen van schepen eerst hadden verbroken ; nu hebben sy / om dat den treves aen haer met de belegeringge verbroken was/ die schepen genomen ; ende noch en hebben sy met het provenue van de selve de schaede / die sy door 't missehen van 't besit haerer ontroofde goederen leden/ niet konnen boeten. Wat valt' er dan te klaegen ende te beschuldygen ? jae wat val'ter niet veel eerder aen de zijde van de Hollanders te eyschen ende te vorderen ? Immers staet dien regel vast / *Quod quis ex culpa sua damnum sentit non intelligitur damnum sentire. Schade die iemant uyt sijne eygene schult overkomt wort gehouden voor hem geene schaede te zijn.*

Ende is die wet ofte regel oock genoech om den Manifestant den mont te stoppen/ ende sijn ongelijck te vertoonen / aengaende de klachte welcke hy / over de veroveringge vande stadt Negumbo in Ceilon gelegen, jegens de Oost-Indische Com-

Compagnije voort-brenght. De Heer Antonio van Diemen, Gouverneur van Nederlants-Indiën / hebbende seer solemnelijck op den 7. October des Jaers 1642/ den tien-jarygen treves op Batavia gedaen publiceren; ende willende/ om in allen deelen het aen-schrijven van de Heeren Staeten Generael / ende den teneur van het tractaet van den voorsz treves / ter goeder trouwe naer te komen/ den selven mede inde andere gewesten en Landen onder sijn gebiet staende behoorlijck bekent maecken; sonde ten dieneynde af naer Ceilon den Heer Pieter Boreel. Dese aldaer aen-landende bevonde het Portugesche Leger op den bodem ende in het district van Punte-gale, 't welck de Oost-Indische Compagnye toe-behoorde/ alles vasterende ende destruerende; ende dat meer is/ waer op oock dese saecke aen-komt/ den Generael Dom Philippe de Mascarenhas onwillich om het voorsz Leger daer van te doen retireren/ ende van vyantlijcke actien af te laeten / niet tegenstaende hem den teneur van het voorsz. tractaet van treves geinsinueert / ende hy seer minnelijcke tot de voorsz. ontledinge door den gemelten Heer Boreel versocht wierde. Waeromme die genootsaeckt wierde sijne reyse te verspoedygen naer Goa, met een vertrouwen dat den Portugeschen Vice-Roy in alle sijne onderhoorige Landen/ waer onder Ceilon begrepen was/ met eene reciproque goede trouwe / het voorsz tractaet soude belasten punctuelijck te achtervolgen; ende oock inclineren om eene pertinente limijt-scheydingge / volgens het 7/ en 12. articul des tractaets / ter voorsz. plaetse te doen af-teyckenen / om alle vordere onlusten en differenten voor te komen. Maer daer inne sich / naer verscheyde gehoudene conferentien ende gedaene favorable presentatien / aldaer mede hebbende bedrogen gevonden / in sulcker vougen dat volkomelijck consteerde dat de Portugesen / onaengesien het voorsz tractaet / den oorlogh op Ceilon wilden continueren / is hy genootsaeckt geweest onverrichter saecke te scheyden / ende tot continuatie van den oorlogh te moeten verstaen. Tot overvloet evenwel is hier over een schriftelijck protest/ gedateert den 5. Augusti / 1643. uyt Batavia aen den gemelten Vice-Roy toe-gesonden; ende daer nevens den Heer François Caron met eene aensienlijcke macht van schepen ende volck afgevaerdicht nae Ceilon; om met de wapenen het recht van de Heeren Staeten Generael ende de Compagnije te beschermen / ende haere moetwillyge vyanden tegen te gaen. Het succes hier van is soodanich geweest / dat/ naer een hardt ende bloedich gevecht/den Heer Caron de overwinningge heeft bekomen / ende met eenen de Portugesen uyt Negumbo verdreven; vallende oock in sijne handen ontrent de drie hondert gevanggenen / aen welcke hy niet alleen goet quartier heeft gegeven: (sou verre is het daer van daen dat 'er iemant met koelen bloede soude doot geslaegen zijn, 't welck op lijf-straffe wel scherpelijck verboden was/) maer oock die alle soo beleeft heeft onthaelt / ende soo wel heeft doen tracteren/ voornamentlijck de gequetste / dat den Portugeschen Gouverneur van Colombo met missive / ende andersints / den gemelten Heer Caron daer over hoochlijck heeft bedanckt. Met haere gepleechde wreetheden/aen alle die in het voornoemde eylant Ceilon den staet van de Heeren Staeten Generael / ende de Compagnije/ toegedaen waeren / hadden sy wel anders gemeriteert: maer de sachtmoedicheyt tegens eenen overwonnen vyant niet minder prijsselijck zijnde / dan de dapperheyt tegens eenen strijdende; heeft die Heere getoont dat hy met beyde die deuchden begaeft

 gaeft

gaeft was. Ende dewijle hy/met die te oeffenen/ aen het hooft van sijne vyanden heeft reden gegeven om hem te bedancken / wat reden kan den Manifestant hebben om alhier den doleant te maecken. Dewijle den Generael van Ceilon, Mascarenhas, jae den Vice-Roy van Portugaels Indiën selfs / niet tegenstaende het tractaet van treves / den oorlogh hebben willen blijven voeren / daer door het verlies van Negumbo haer is over-gekomen / wat reden kan 'er anders bedacht werden/die den Manifestant heeft konnen moveren om over de Oost-Indische Compagnije te klaegen / dan de gewoonlijcke Portugesche onbeschaemtheyt; met welcke die Natie/ selfs van 't begin aen dat de Oost-Indische Compagnije in Indiën heeft begonnen te vaeren ende te handelen / altijt aen de selve reden heeft gegeven om in oorlogh te moeten zijn / ende het recht/ 't welck haer het jus gentium concedeerde/met over-groote kosten en bloet-stortinggen heeft gedwongen te moeten maintineren en uytvoeren; ende haer als noch dwinght om in die onChristelijcke maniere van doen / tot haer leetwesen/ te moeten continueren.

MANIFEST.

DEn Coningh evenwel vertrouwende op de gerechticheyt van de saecke, heeft eenen anderen Ambassadeur gesonden, Francisco de Sousa Coutinho. In de beginselen (weynich min of meer) van sijne ambassade hebben de Portugesen van Maranhan haer met macht van wapenen herstelt, sonder eenyge hulpe van Portugael. Daer naer hebben haer die van St. Thomé herstelt, de Lant-sieckte die de vremdelinggen verslint daer toe een voornaem instrument zijnde. Ten laetsten zijn de revolten van Brazil voor-gevallen, welcker oorsaeck en voortganck is geweest als volcht.

MANIFESTATIE.

DE heymelijcke sweeren en etter-buylen van trouwloosheyt / verraderye/ en moorderije / begonden meer en meer te rijpen / daerommme was het dissimuleren nu op't hoochste noodich; waer toe den Coningh van Portugael geraeden vont eenen anderen Ambassadeur, Francisco de Sousa Coutinho, aen de Heeren Staeten Generael te senden. die man was in dat stuck immers soo wel geoeffent als Leitan. Ende oock soude eene nieuwe besendinge een nieuw teycken wesen van dat den Coningh sich aen de vrientschap van de Heeren Staeten Generael met allen veel liet gelegen zijn / onder welcken schijn hy best den ignorant soude konnen spreken van de tragedien die eerstdaechs stonden geageert te worden / ende van welcke ons nu mede de rechte vertooningen staen aen te wijsen.

De eerste actus is geweest die van Maranhan. Met wat meyneedicheyt de ingesetenen van die plaetse / naer haeren gedaenen eet van getrouwicheyt eenyge maenden in alle behoorlijckheyt zijnde geregeert geworden / haer hebben opgeworpen;

worpen; wat Hollants bloet vergoten; wat Hollanders tot slaeven gemaeckt; ende hoe eyndelijck de selve gedwongen dat gewesse uyt enckelen hongers-noot te moeten verlaeten / soude hier een al te langh verhael ver-eyssehen. Ons incumbeert des Manifestants leugen-tael te manifesteren, welcke daer in bestaet / dat hy seght/ de herstellingge sonder eenyge hulpe van Portugael geschiet te zijn; daer het nochtans waerachtich is / ende de inwoonders van Maranhan selfs niet konnen ontkennen / dat de ingesetenen van Grand Parà, eene Capitanije daer naest by gelegen / met een groot getal van haere onder-hoorige ende geallieerde Brazilianen / haer tot hulpe zijn gekomen / ende met haer ten voorsz eynde hebben aengespannen. Indien nu niet bekent was dat Grand Parà onder den Coningh van Portugael toen ter tijt behoorde/ gelijck het oock noch behoort; ende dat de ingesetenen des selfs Portugesen zijn; welcken volgende het met hulpe van Portugael, schoon die juyst uyt het eygentlijcke ouwde rijck van Portugael ontrent dien tijt niet zijn gesonden geworden / is te weghe gebracht: soo waere het goet te seggen dat Portugael geene hulpe daer toe hadde gecontribueert. Maer het contrarie waer zijnde / soo sal ieder een moeten oordeelen dat de Portugesen eene gewoonte hebben willen maecken van op dat tonneel van Maranhan haere rollen van meyneedicheyt en verraderije uyt te spelen. Eerst / namentlijck in den jaere 1614. hebben sy/ staende eene vrede tusschen Vranckrijck ende Spaegnien / waer onder Portugael begrepen was / de Françoische natie / die haer/ onder het gouvernement van den Heere de la Ravardiere, aldaer hadden ter neder gestelt/ de stadt St. Louijs gebouwt / ende die lantstreke met goet recht besaeten / daer uyt verdreven. Wy laeten staen dat sy op gelijcken voet de selve natie oock de Capitanijen van Rio grande, ende Rio de Ieneiro hebben afgenomen / 't welck alles noch in Vranckrijck niet moet vergeten zijn. Ende nu hebben sy/ met geene mindere wreetheden ende bloet-stortinggen de Nederlantsche Natie voor een goet deel om hals gebracht hebbende/ het ander deel gedwonggen om dat gewesse te ruymen. ende zijn'er pas soo vele te recht geraeckt / dat sulcx alles tot Portugaels schaemte / soo 'er anders schaemte by Portugael te vinden is / aen alle de werrelt heeft konnen bekent gemaeckt worden.

Wat de tweede actus, namentlijck die van St. Thomé belanght; de lantsieckte van dat eylant / die de vreemdelinggen verslint, is wel een instrument geweest waer door het getal van de Nederlanders is vermindert geworden / waeromme die herstellingge te lichter om doen is geweest. Maer het groot of kleyn getal van de gene met welcke men een tractaet van bestant heeft aen-gegaen / en neemt niet wech het crimen van perfidie dat begaen wort met de selve te vervolgen / te benauwen / ende uyt haere wettelijcke verkregene plaetsen/ met gewelt en andersints / te verdrijven. Ende in dit deel is de voorsz. misdaet noch des te grooter / om dat de Portugesen/ tegens naerdere particuliere tractaten / op den 12. Junij 1644. tusschen weder-zijdts Gouverneuren aldaer op-gerecht/ die verdubbelt hebben. (Tot die verdubbelde verbont-brekingge ontkent wel den Manifestant niet dat eenyge hulpe van Portugael ofte Portugesen is toe-gebracht: maer hoe-wel hy sulcx verswijcht / hebben wy evenwel niet konnen naer-laeten de waerheyt te openbaeren / ende den Leser bekent te maecken / dat tot hulpe / om die uyt te voeren / den Co-

 ninck/

ningh / behalven ſijn bevel / oock volck met Laurenço Pires uyt Portugael heeft geſonden; als mede dat de Portugeſen uyt Angola een goet ſecours hebben ge-contribueert; ende oock dat Portugaelſche penningen zijn geemployeert ge-worden om eenyge dienaers van de West-Indiſche Compagnije/ die aldaer door eene langh-duryge benauwtheyt en belegeringge / haer van de Portugeſen aen-gedaen / genoechſaem tot deſperaetheyt waeren gebracht / noch vorder te cor-rumperen. Ende dat alſoo het voornoemde eylant van St. Thomé tot een tonneel van eene uytſtekende Portugeſche trouw-looſheyt heeft geſtreckt.

De oorſaeck en voortganck van de derde actus of bedrijf heeft Brazil tot ſijn tonneel / ende munt die uyt in ongehoorde gruwelen: van welcke alleenlijck eene aenwijſingge / ende geen verhael / om harer veelheyts wille / ende om dat dit geſchrifte ſulxs niet is vereyſchende / en ſal werden gedaen.

MANIFEST.

DEn Grave van Naſſau, die Pernambuco gouverneerde, naer Hollant gere-tireert zijnde, ſoo zijn de ſoldaeten ende de miniſters van de Compagnije tot ſulcken ongebondentheyt vervallen tegens de Portugeſche inwoon-ders, dat het het minſte was die hare goederen te ontnemen; ſy bedre-ven miſdaeden dat de onmenſchelijckheyt der ſelver aen de gedachteniſſe een ſchrick veroorſaeckt, ende het is onbetaemlijck die te verhaelen om eerbaerheyts wille van dieſe geleden ende dieſe bedreven heeft. Soodanich was de wanhope in die ellendyge verdruckte dat ſy ontwapent, ende ſonder eenyge macht, gereſolveert hebben te ſterven, alſoo het onmogelijck ſcheen haer vry te konnen maecken. Met eene dap-pere furie hebben ſy de Hollanders doen retireren naer de ſtercke zee-plaetſen, blij-vende meeſter van het velt; ende ſendende om ſecours te eyſſchen inde Bahia, ſoo heeft den Portugeſchen Gouverneur Antonio Telles da Silva ſich bekommert ge-vonden tuſſchen het geroep vande inwoonders die haere vrienden en bloet-verwanten wilden helpen, ende tuſſchen de gehoorſaemheyt aen den Coningh die hem de on-derhoudingge des treves belaſte. Eyndelijck heeft hy een middel bedacht, eenyge compagnijen te ſenden met inſtructie om eene over-een-komſte te bevorderen op welcke de gerevolteerde haer ſouden tot ruſte begeven. ende ſulxs doende heeft hy evenwel niet konnen ontgaen de ongenaede des Coninghs, die naer dat hy volko-mentlijck geinformeert was, hem heeft gevangen uyt ſijn gouvernement doen ko-men, ende is verdroncken. Maer ſy gereſolveert zijnde, hebben geene aenſpraecke willen lijden van over-een-komſte die de ontrouwe, welcke ſy beproeft hadden, ſoude hebben te onderhouden: eerder hebben ſy met eene nieuwe reſolutie boden aen den Coningh afgeſonden, om ſecours te verkrijgen, ofte hem aen te ſeggen, dat ſy haer terſtont aen eenich ander Heer ſouden overgeven. Den Coningh heeft ſich bevonden tuſſchen de extremiteyten, van gevoelen dat hy ofte den treves tegen gaen, ofte aen het geheele Coninkrijk ergerniſſe ſoude geven, 't welck om gunſte badt voor ſijne inboorlinggen: hy heeft het ſelve middel verkoren van haer te beſchermen, ende te gelijck ſijn beſte te doen om haer tot gehoorſaemheyt te reduceren; maer van dach tot dach wierde die reductie ſwaerder om te doen bevonden.

M A-

MANIFESTATIE.

DEn Manifestant, ('t zy men den schrijver / 't zy men den Coningh van Portugael daer mede denotere / alsoo het Manifest met alle noodyge licentien tot Lisbon is gedruckt) immers soo weynich konnende een eenich exempel van ongebondentheyt allegeren die van de soldaeten ende de ministers van de Compagnije tegens de Portugesche inwoonders soude zijn gepleeght naer het vertreck van den Graeve van Nassau uyt Brazil, als ten tijde van des selfs gouvernement; meent het hem hier genoech te zijn alleenlijck met generaele termen de voornoemde soldaeten en ministers van onmenschelijcke actien en misdaeden te beschuldygen. Neen / gelijck 'er niet lichter is als dat / soo is 'er den rechten niet conformer dan sulcke generaele beschuldinggen suspect te houden / ende gantschelijck te verwerpen. Wy setten voet by steck / hy reppe maer van eene eenyge diergelijcke actie / 't zy in die weynyge maenden naer 't voorsz. vertreck tot het begin van de revolte / ofte in alle den tijt gedurende het Gouvernement van den wel-gemelten Graeve van Nassau, bedreven; ende wy staen bereyt om klaerlijck aen te wijsen / dat soo eenich Portugees inwoonder in sijn goet / in sijn bloet / of in sijne eer / of in sijne religie / is gekrenckt geworden / dat hem sulx ofte over begaene misdaet door wettelijcke justitie is aen-gedaen; ofte dat de gene die hem onverdient heeft verkort of beledicht / daer over ten exempel van andere rigoureuselijck is gestraft geworden: ten minsten alle mogelijcke devoiren aen-gewent zijn om dien te doen straffen. Wy wille doch in dit stuck / alsoo weynich als in eenich ander / de eerbaerheyt van de Nederlantsche natie niet ontsien / ende exemplen van sulcke gepretendeerde onmenschelijckheyt voor den dach brengghen; wy versoecken het op hem / als achtende de selve eerbaerheyt daer aen gelegen te zijn op datse moge verantwoort worden. Ter contrarie seggen wy niet te gelooven dat oyt bewesen sal worden / dat onderdaenen van haere wettyge Overigheyt met meerder voor-sorge tot haerder gerustheyt ende beschermingge zijn geregeert geworden / als dese Portugesche inwoonders; niet alleen tegen overlast van quaet-willyge menschen / waer van de strenggelijck geoeffende Justitie; maer oock tegen overval van crediteuren / (mits haere veelvoudyge swaere schulden daer sy haer meest alle moetwillens in hadden gesteken) / waer van contracten tusschen haer ende de West-Indische Compagnije tot haerder ontlastingge en bevrijdingge aengegaen / als mede verscheyde andere beneficien / overvloedelijck konnen getuygen. Portugael heeft dit voor-gewende quaet tractement al van 't begin van de Brazilsche revolte af gestadich seer breet uyt-gekreten / als geen beter pretext hebbende konnen bedencken; den jegenwoordygen Ambassadeur Dom Fernando Telles de Faro doet het oock noch in sijne overgegevene memorialen: dat dan eenmael / 't welck tot verscheyde reysen is versocht / particuliere voorvallen mogen worden geallegeert om een eynde van dit poinct te maecken / ofte dat het de werrelt vry stae van nu af aen sulx voor leugen-tael te oordeelen / gelijck het inder daet is. Ende soodaenich tegens de waerheyt strijdende /

dende/

vende / dat I. B. de M. een aensienlijck Portugees inwoonder van Pernambuco (sijnen vollen naem drucken wy niet uyt op dat hem geen leet daer over weder-vaere) / naer 't innemen van 't Reciffe, tegens personen van onbesproke waerheyt/ die het noch konnen getuygen / ront uyt bekende / *Dat nu de Portugesen wel haren wil hadden, maer dat en hy en vele andere in haer gemoet overtuycht waeren van dat die revolte en oorlogh tegens alle recht en reden waeren in 't werck gestelt ende gevoert geworden; immers de Hollanders haer de minste reden daer toe niet hadden gegeven, van welcke sy in haere religie, eer, goet, en bloet, onverhindert en ongeschent waeren gelaeten, 't welck sy van haere eygene natie niet seggen konden, alsoo sy dagelijxs in haer eer, goet en bloet, van de selve geene geringge overlast moesten lijden.*

Is het niet eene wanhope uyt verdruckingge ontstaen, wat is dan de oorsaeck van die moordadyge rebellije en meyneedygen oorlogh? moordadyge rebellije ten regarde van de Portugesche inwoonders die met den eet van getrouwigheyt/ ende meyneedygen oorlogh ten regarde van den Coningh van Portugael die met het tractact van treves / aen de Heeren Staeten Generael waeren verbonden; Dese alleen / namentlijck dat'er eenen nieuwen Coningh in Portugael van Portugeschen bloede, Dom Ian IV. was op geworpen en aen-genomen. Alles wat opt aen of onder Portugael hadde gehoort moeste toen wederom onder 't gebiet van Portugael worden gebracht/ het ware met geweit/ het ware met bedroch/ het ware met wat middelen en Machiavelsche streken/ die best te practiseren waren: want alle waren sy even recht-matich; soo lagh het by Portugael / sich funderende op de be-eedichde verklaringge die den eersten Coningh van dat Rijck / Dom Alfonso Henriques, op den 29. October des Jaers 1152. (soo die natie vastlijck gelooft) heeft gedaen / van de toeseggingge die hem / (soo als hy in de selve seght) van onsen Salichmaecker Iesus Christus personelijck van mont tot mont soude zijn geschiet; namentlijck / onder anderen / *als dat hy hem ende alle sijne nakomelingen in dat Rijck soude bevestygen, ende hunne onderdaenen ofte natie altijt genadich zijn, ende tot arbeyders in sijnen oegst in alle verre Landen* (nota) *gebruycken.* Op dit fundament seggen wy moeste Pernambuco oock weder onder Portugael gebracht zijn; ende het waeter van tractaeten te maecken ende Ambassadeurs af te senden in de eene hant/ ende het vuer van bedeckten en gedissimuleerden oorlogh in de andere hant/ voor eenen tijt / gedraegen worden; dewijle het dien nieuwen Coningh soo terstont niet dienstich vonde in eenen openbaeren oorlogh tegen de Heeren Staeten Generael te treden/ ende uyt te barsten. Schoon den Jesuijt Vilhena, die al vroech van hem naer Pernambuco, onder een ander pretext / was afgevaerdicht / den Portugesche inwoonderen aldaer in sijne predicatien dien nieuwen Coningh hadde komen euangeliseren, en vele gemoederen/ als namaels bevonden is/ begonnen voor hem te winnen. Schoon Ian Fernandes Viera, in sijne brieven aen den voornoemden nieuwen Coningh geschreven / den dienst van sijn persoon en overgroote middelen / (die hy den Nederlanders hadde af geborght en ontstolen) hadde gepresenteert/ ende wegen voor-geslagen hoe Pernambuco wederom onder sijne gehoorsaemheyt was te brengen. Schoon oock verscheyde andere stoke-branden / soo in Portugael als in Brazil / die rebellije en moorderije bevorderde; noch was de baen niet klaer of Antonio Telles da Silva moeste eerst tot Gouverneur inde Bahia zijn gestelt / ende aldaer resideren. Desen man / hebbende soo

wel

wel eene afgebrande conscientie als eene verschroeyde hant / hadde directeur over dit afschrickelijck schelmstuck te zijn. Ende in Augusto des jaers 1642. inde Bahia aengelant zijnde / begonde hy de noten tot het moort-geschrey toe te stellen terstont met het begin van sijn gouvernement. Eerst sonde hy aen den wel-gemelten Graeve van Nassau, in September des voorsz Jaers/ den persoon van André Vidal de Negreiros, omme quansuys over handelingge op Angola te spreken. Daer naer/ doch sonder addres aen de Regeerders van Pernambuco, waeromme hy oock op 't Reçiffe niet verscheen / den Capiteyn Augustinho Cardoso. Naemaels/ te weten in September 1644 / op des Coninckx aen-schrijven om het verraet te spoedygen / wederom den voornoemden André Vidal; al om de Portugesche inwoonderen van Pernambuco, Paraiba, &c. tot de revolte te disponeren/ ende tot eene conspiratie tegens haere Overigheyt aen te porren/gelijck het hem oock wel gesuccedeert is door soo veel een gedeelte van de principaelste belanght / soo als naderhant is ondervonden. Ende was het pretext van Vidals laetste over-komste / (want de voor-gewende vrientschap hadde als noch den deck-mantel te zijn) sijne ouders die in Paraiba woonden / met licentie vande Regeerders van Pernambuco, te mogen besoecken. Doch hy wederom / naer genotene oprechte vrientschap vande gemelte Regeerders ontfangen te hebben / welcke het ernst was het tractaet van treves wel te onderhouden/vertrocken zijnde naer de Bahia, begonden eenyge schemeringgen van een heylloos voornemen haer op te doen/ende te vertoonen. Omme van welcke / ware het mogelijck geweest / by tijts wat meerder lichts te bekomen/de Regeerders van Pernambuco, in Februario 1645 / hare Gedeputeerdens naer de Bahia af-sonden. Maer aen deselve wierde aldaer alle aenspraeke / door het gevangen stellen van die gesuspecteert wierden haer yetwes te sullen openbaeren / door een heymelijck verbodt / als oock gestelde wacht aen haer logement / belet ende verhindert; in vougen sy / behalven de sekerheyt van 't vertreck van Francisco de Sotto Major naer Angola, waer van hier boven is gesproken, niet anders dan eenyge reden tot suspicien en konden rapporteren. Waer op terstont den intocht van eenyge troeppen Portugesche soldaeten / van het regiment negers onder Henrico Dias, en van het regiment Brazilianen onder Camaràn, quam te volgen; nemende haren marsch meest alle boven over de rivier van St. Franciscus door de bosschen henen / tot in 't hart van Pernambuco. ende geraeckten als toen de qualijck geintentioneerde inwoonders hier en daer aen 't woelen / en aen 't wapenen. Ende de Regeerders / en getrouwe onderdaenen en militie van de Heeren Staeten Generael en West-Indische Compagnije / om haer in defentie te stellen; met een vertrouwen van dien onrust te boven te konnen komen / indien uyt de Bahia geene meerdere macht daer toe quaeme gesonden te werden. om 't welck / was 'er trouw by Portugesen te vinden geweest / te beletten / sy wederom Gecommitteerden aen den voornoemden Gouverneur Antonio Telles da Silva naer de Bahia heen schickten in Julio des voorsz. Jaers. Doch wierden die op den dach van haer arrivement / om haer allen tijt te benemen van yet quaets te konnen vermercken / weder afgevaerdicht / met toe-segginge van *dat hy Gouverneur behoorlijcke middelen metten eersten soude in 't werck stellen om de beroerte in Parnambuco ontstaen, als een goet buurman, te helpen stillen*; maer even-wel met uytdruckingge

D van

van soodanyge woorden in sijne missive dien aengaende aen de gemelte Regeerders van Pernambuco mede gegeven / gelijck in de selve / gedateert den 19. Julij 1645 / te sien is / dat sijn ende des Conincks boos opset daer uyt volkomentlijck was te verstaen. 't Vervolgh van de effecten tardeerde oock geene drie daegen; want twaelf compagnijen infanterije / bestaende in niet minder dan veertien hondert Conincks soldaeten / onder de Colonnellen Martin Soares Moreno ende den voornoemden André Vidal, die toen ter tijt meest alle reets geembarqueert waeren om naer Pernambuco, tot uytvoeringge van den begonnen meyneedygen oorlogh en voltoijingge van de moordadyge rebellije / te senden / volghden terstont; ende landen aen in 't midden van Pernambuco; naemen vyantlijck ende seer moordadich in het Fortgen in Serenhain; vervoechden hun met het ander Bahysche volck dat te voren over lant gekomen was; ende nu gesamentlijck ontrent de vijf-en-twintich hondert sterck zijnde / dwongen sy / met faemen de gerebelleerde inwoonders / alle de andere onwillyge inwoonders om met haer aen te spannen. Ende als toen sloeggen sy / met eene gevoechde macht ende trouwloose furie, de Hollanders / die geen seven hondert mannen sterck waren / uyt het velt / ende dreven die naer de stercke zee-plaetsen. in welcker eenyge (want sommyge wierden van haer in korten tijt vermeestert) sy de selve tot over de acht jaeren besloten ende belegert hebben gehouden; ende naer 't verloop van den voorsz tijt / in welcken seer vele en groote miserien daer binnen zijn geleden / eyntlijck oock daer toe gedwonggen dat sy die alle in haere handen hebben moeten over-leveren. als wanneer sy besitters / of veel eerder geweldenaers / zijn geworden van geheel Pernambuco, ende de andere Noorder-Capitanijen van Brazil, die de Heeren Staeten Generael ende de West-Indische Compagnije met soo goeden recht en over-groote kosten hadden verovert ende ingenomen.

De klaere bescheyden en bewijsen van 't gene by ons / aengaende de oorsaeck ende den voortgangh, alhier verhaelt is / oock des Conincks eygen brief van dato den 9. Mey 1645 / waer inne sijne kennisse en ordre te sien is / zijn onder de West-Indische Compagnije berustende; ende aen alle de werrelt door den druck gemeen gemaeckt in seker Tractaet genaemt Klaer vertoogh van de verraderſche en vijantlijcke proceduren van Portugael in Brazil; gedruckt tot Amsterdam by de Weduwe van Iooft Broerſz, in de Pijl-steegh, 1647. waeromme wy om kortheyts wille ons daer toe refereren / ende tot ontdeckinge van de nordere leugenen van den Manifestant hegeven; die soo onbeschaemdelijck derft seggen dat Antonio Telles over sijne verhaelde diensten / in des Conincks ongenade soude zijn vervallen, ende gevanggen uyt sijn gouvernement doen komen. Wat schijn van waerheyt kan sulcx hebben daer soo vele preuven van des Conincks eygenen last ende ordre leggen? Om niet alleen de Heeren Staeten Generael te blindthocken / maer oock om de gantsche werrelt te bedriegen / dede hy den Gouverneur Antonio Telles quansuys in arrest stellen; maer sijne eygene brieven / waer van eenen / op den 10 Martij 1648 gedateert / is geintercipieert geworden / by welcke hy dien Antonio Telles, even als altijt te voren / Gouverneur van Brazil intituleert / ende sijne bevelen in die qualiteyt aen hem laet afgaen / gaven wel te kennen dat sulcx maer spel was. Ende wie heeft oyt gehoort dat een man in eene waere ongenade van sijnen Coningh soude zijn / over eene daet en saecke waer inne en waer toe hy sy-

nen

nen Coningh noch al naderhant soude derven aenmoedygen / gelijck desen Antonio Telles altijt gedaen heeft ; ende specialijck by sijne missive van den 29 November 1649 / by welcke hy hem / het vertreck van den Admirael Witte ende sijne onder-hebbende vlote van Brazil adviserende / seer ernstelijck aenmaent om by die gelegentheyt het Reçiffe met eene armade te water te doen besluyten / ende van de veroveringge des selfs geene kleyne hope geeft. Die missive is al mede in handen. Ende dat noch meer is / in den brief welcken den Coningh op den 4 October 1645 / uyt Lisbon / aen Francisco de Sousa Coutinho, toen sijnen Ambassadeur in Hollant / heeft geschreven / seght hy dese eygene woorden / dat Antonio Telles sijnen plicht ontrent de revolte in Pernambuco ontstaen niet overtreden, maer hem daer behooren gequeten hadde ; ende begeert dat den voornoemden Ambassadeur aen de Heeren Staeten Generael sulx soude bekent maken. Waer uyt immers onwedersprekelijck blijckt dat het gementioneerde arrest maer een gemaeckt ende naderhant bedacht werck is geweest / omme die gene welcke geene kennisse van de saecke hadden haer daer aen te doen vergapen ; ende / ware het mogelijck geweest / hem Coningh voor onschuldich te doen houden ; dat nu / de waerheyt daer van soo naeckt ontdeckt zijnde / niet eens te duchten is / of iemant moeste steke-blint zijn / ende sijne gemeene sinnen niet hebben.

Wat vorders de doot ofte het verdrencken aen-gaet van den voornoemden Antonio Telles da Silva ; dien aengaende staet te weten / dat het schip / waer inne hy uyt Brazil over-quam / op de kust van Portugael door een storm is vergaen ; ende dat hy / met noch een of twee personen / half doot half levende / daer van aen't lant geraeckende / terstont is komen te sterven. Ende alsoo wel / door Godes schickingge / inde zee genoechsaem verdroncken ; by door welckers toe-doen en bevel soo vele onnoosele menschen in haer bloet waren versmoort : maer niet by forme van straffe door den Coningh ofte de Portugaelsche Justitie / die seer weynich is / hem gedaen aen-doen ; daer het nochtans in sulcker voegen by den Manifestant wort geschreven / dat vele het daer voor aen-nemen souden / by aldien sy niet beter onderrecht wierden.

Dat mede de voor-gewende instructie om eene over-een-komste te bevorderen ; de aen-segginge dat sy haer terstont aen eenich ander Heer souden over-geven ; ende den Coningh sich bevonden soude hebben tusschen twee extremiteyten ; met het gene dien aengaende meerder wert by-gebracht / alle van gelijcke stoffe / ende van de selve onwaerheyt is / kan niet alleen uyt het voor-verhaelde / ende de bewijsen daer toe geallegeert / blijcken ; maer hebben wy 'er daer-en-boven noch soo vele onder ons / bestaende in eygene principale brieven, çertificatien, requesten, confessien, &c. van Ian Fernandes Viera, André Vidal, Francisco Barretto, ende andere ; als mede souden wy noch soo vele feyten van den Coningh van Portugael konnen by-brengen en verifieren / als van het af-senden van compagnijen, regimenten, Colonellen en andere Officieren ; geven van belooninggen aen alle die ontrent dien meyneedygen oorlogh en moordadyge rebellije haere diensten hebben gecontribueert, ende met de successen der selver hem hebben komen geluck wenschen, uyt alle welcke des Coninghs last ende ordre oock klaerlijck soude konnen gesien worden ; dat men ons in soo eene notoire saecke soude moeten oordeelen de patientie van den Leser te mis bruycken / indien wy een duydelijck verhael

daer van souden willen onderstaen te doen. Eerder vinden wy geraeden om weder om tot onsen Manifestant te keeren/ die/ nauwlijcx uyt-gesproken hebbende dat Antonio Telles in ongenade by den Coningh was gevallen over het middel dat hy hadde aen-gewent, terstont daer by voecht dat den Coningh het selve middel heeft verkoren; ende soo doende selfs/ niet alleen genoechsaem aenwijst dat de voorsz ongenade ongefundeert/ ende dien volgende maer gesimuleert is geweest; maer oock ront uyt confesseert/ te meer om dat hy de woorden van haer te beschermen daer by voeght/ dat den Coningh de hant aen de revolte heeft gehouden ende de gerebelleerde gedefendeert. Waer uyt dan volght dat de Heeren Staeten Generael met recht en waerheyt de jegenwoordyge Coninginne Regente van Portugael hebben doen aen-seggen/ dat Dom Ian de IV. de rebellen in Brazil hadde gestijft, gesterckt, ende gemaintineert. Soo weynich kan de waerheyt voor altijt verborgen worden gehouden/ datse eerder ten eygenen monde van den versaecker sal uyt-barsten dan geduriclijck onderdruckt te blijven. Schoon dat Portugael/ en alle de Portugaelsche ministers/ ende den Coningh selfs/ niet tegenstaende soo menichvuldyge klaere bewijsen/ altijt sijne kennisse en hulpe van die moordadyge rebellije hebben ontkent; hier wert des Conincks toe-gebrachte beschermingge nu volmondich bekent. Ende genoechsaem in weerwil van den Manifestant wort hem die verklaeringge door de waerheyt afgedrongen/ dewijle hy die terstont wederom met eenen leugen tracht te verduysteren/ als of den Coningh te gelijck sijn beste soude hebben gedaen om de gerevolteerde tot gehoorsaemheyt van de Heeren Staeten Generael te reduceren. Het ware niet buyten reden te wenschen dat den Manifestant een eenich devoir daer toe aen-gewent te werde hadde gebracht/ de valsheyt daer van hadde soo haest konnen ontdeckt worden als van alle sijn ander voor-geven; ende immers soo wel als van den brief van den gemelten Coningh van dato den 4 October 1645/ die den Ambassadeur Francisco de Sousa Coutinho, op sijns Conincks bevel/ aen de Heeren Staeten Generael vertoonde/ ende welckers inhout was/ dat hy met twee verscheyde caravellen, terstont op de ontfangene tijdingge van dat Antonio Telles sijne militie naer Pernambuco hadde gesonden, expresse ordre aen hem afgevaerdicht hadde, om die selve sijne militie wederom daer uyt te doen retireren. Alsoo/ daer niet een waer woort aen zijnde/ sulcx alleenlijck was gepractiseert/ om aen de eene zijde de Heeren Staeten Generael in haere resolutie tot een haestyger secours op te houden ende te verhinderen; ende hy Coningh aen de andere zijde gemackelijcker sijn best mochte doen om die gantsche Conqueste van de Heeren Staeten Generael onder sijne eygene gehoorsaemheyt te reduceren. Waer op geseght kan worden dat den Manifestant, mits sijne dubbel-sinnyge maniere van spreken/ misschien sijn insicht heeft gehadt; alsoo 't de waerheyt is dat die reductie van dach tot dach swaerder om doen wierde bevonden, daer van het desseyn was geweest die op eenen dach te beginnen ende te voltrecken; met alle de Hoofden en voornaemste Ministers van de West-Indische Compagnije/ die ter bruloft-feest by een geroepen hebbende/ te vermoorden; ende (O onmenschelijckheyt die aen de gedachtenisse een schrick veroorsaeckt!) die alle onder dien Portugeschen deckmantel van vrientschap om den hals gebracht hebbende/ het Reciffe ende de andere plaetsen te overrompelen. 't welck den genadygen Godt haer heeft belet gehadt/ waer voor wy hem altijt schuldich blijven te dancken ende te loven.

M A-

MANIFEST.

DE Staeten Generael, voor-by gaende ſachte middelen door welcke diergelijcke revolten beſt geremedieert worden, hebben eene machtyge armade naer Brazil gereet gemaeckt. Den Ambaſſadeur Franciſco de Souſa voorſiende de prejudiciable gevolgen van die reſolutie, heeft haer inſtantelijck verſocht dat ſy daer van wilden afſtant doen; ende dat hy haer beloofde de reſtitutie van de Landen daer ſy uyt verdreven waren, ende preſenteerde ſich om te gaen in Hollantſche ſchepen naer Brazil, om die te wege te brenggen. Maer de Staeten, haer niet contenterende met die preſentatie, ofte om dat ſy hem niet geloofden, ofte om de wraeck niet ter zijde te ſtellen, hebben niet alleen eene, maer twee armaden geſonden: welcke in Brazil zijn aen-gelant met ſulcken laet-dunckentheyt van onoverwinnelijcke, dat de ſoldaten aen 't lant zijn gekomen, ende gemarcheert hebben belaeden met boeijen, met welcke ſy ſeyden dat ſy de gevanggene Portugeſen ſouden ſluyten: eene daet diemen oordeelt dat eene oorſaeck is geweeſt dat Godt haer geſtraft heeft; alſoo ſy in twee velt-ſlaegen zijn overwonnen geworden, ende voor het meeſte deel doot geſlaegen door een veel minder getal van Portugeſen, met ſulck eene gemackelijckheyt dat men wel heeft geſien dat eene boven-natuyrlijcke macht tegen haer oorloghde. Daer naer noch hebben ſy eene derde armade geſonden op de Bahia, eene plaetſe geheelijck den Coningh toe-behoorende op welcke ſy geenich recht konden pretenderen; doch ſonder beter ſuccęs heeft ſich die geretireert, alleenlijck op de tijdingge van dat 'er uyt Portugael eene armade quam om tegen-ſtant te doen.

MANIFESTATIE.

ZIjn de ſachte middelen door welcke revolten geremedieert worden in 't eerſt by de Heeren Staeten Generael ſelfs niet ter hant genomen / ſy zijn evenwel van hare Miniſters in Pernambuco, in der ſelver naem / in 't werck geſtelt; ende getuygen ſulxs de generaele pardonnen dien aengaende op den 17 Junij 1645 / ende ten anderen tijde / gepubliceert / ende de gerevolteerde toe-geſonden. Maer wie ſal verſtaen dat die revolte met ſachte middelen was te remedieren, welcke op de ordre van den Coningh / op ſoo machtygen ſecours van vijf-en-twintich hondert mannen / ende op de belofte van eene continuele beſcherminge / gebrouwen en gebouwt was? Sy waeren derhalven oock ſonder effecten; en ſchoon dat den Ambaſſadeur Franciſco de Souſa voorſach dat het toeruſten van eene armade naer Brazil van prejudiciablen gevolge ſoude zijn, namentlijck om dat ſijnen Coningh / in ſijn ſoo bloedich als meyneedich voornemen / meerder tegenſtant daer door ſoude komen te vernemen; evenwel was het niet alleen betamelijck / maer oock noodich / dat de Heeren Staeten Generael haere getrouwe onderdaenen met ſchepen ende volck ſouden aſſiſteren /

ten eynde die niet t' eenemael / sonder eenyge defentie te konnen doen / alle om 't leven mochten geraecken. Verre was haere intentie van de wraecke niet ter zijde te stellen, dewijle sy / al voren tot eenyge de minste actie van kastydingge te treden / haer goedertieren pardon, by haer selfs hier te lande ingestelt / belast hadden publijcquelijck te verkondygen / ende aen de gerevolteerde bekent te maecken; gelijck sulcx oock op den 2. en 3. April / 1648 / is geschiet: sonder ander gevolgh van dat daer mede den spot is gedreven geworden. Maer waerlijck quam het daer op aen dat de Heeren Staeten Generael haer niet contenteerde met de presentatie van dien bedrieger Coutinho, om dat sy hem niet geloofden. De nepen van gevioleerde trouwe / door Coningh / en ministers / en ondersaeten / van Portugael / aen haren Staet gegeven / waeren te groot / om als noch licht geloovich te zijn. Ende segge ons den Manifestant eens of dat ongeloof van de Heeren Staeten Generael ongefundeert was / dewijle aen haere Commissarissen / die jonghst in Portugael zijn geweest / van wegen de Coninginne Regente is aen-geseght geworden / dat Coutinho tot sulck eene presentatie geene ordre ofte last en hadde gehadt, ende schoon al die geaccepteert ware geweest, evenwel niet geeffectueert soude hebben geworden? Verder sal hy in 't liegen willen voortgaen / ende seggen dat de soldaeten aen-gelant zijn met sulcken laet-dunckentheyt van onoverwinnelijcke dat sy gemarcheert hebben belaeden met boeijen, met welcke sy seyden dat sy de gevanggene Portugesen souden sluyten. sonder achterdocht van dat sulcken marsch soo ongerijmt als onwaerachtich is; ende dat soodanyge wreetheden noyt van Nederlanders / maer wel van Portugesen ende haere nabuyren / zijn gehoort ende gesien. Konde eene van die boeijen aen iemant ter werrelt getoont worden / men soude gaerne sijn best doen om te verswijgen ende verholen te houden / het uyt-binden van die kist met stroppen, die op den 14 Augusti / 1645 / dat is in 't begin van de revolte / in 't dorp van 't oude Arrayal, ten huyse van een Portugees inwoonder aldaer / door onse soldaeten zijn gevonden / ende van al ons volck / dat toen ontrent seven hondert mannen sterck was / zijn gesien ende gehandelt geworden; 't welck oock daer over soo ontstelt wierde dat het nauwlijcks van woeden te weder-houden was / ende wy daeromme des te meer reden hebben om die rebellije voor moordadich uyt te schelden. Treedt nu vry / verwaende Manifestant, in Godes verborgene oordeelen / sonder te bedencken dat sijne traeghe hant de hartste slaegen geeft. Wy zijn getroost de weer-kans met gedult af te wachten / ende vertrouwen dat uw meyneedich Portugael de beginselen van sijnen loon reets al komt te gevoelen.

Doch om wederom op den wech te keeren en zijn wy hier niet van meeningge om te disputeren of de Bahia eene plaetse is die den Coningh van Portugael geheelijck toe-behoort. Maer wensten wel te weten / om wat redenen het den onderdaenen van de Heeren Staeten Generael soo wel niet geoorlooft was om alle middelen van defentie tot haerder behoudenisse by de hant te nemen / ende selfs oock ten dien eynde eene armade op de Bahia, die des Conincks is / te senden; dan den Coninck / ende des selfs Ministers en ondersaeten / om / tegen verbont en trouw / met een vijandich leger in 't lant te vallen dat den Heeren Staeten Generael oock geheelijck toe-behoorde? van welck toe-behooren wy hier naer het goet recht sullen aenwijsen.

Ende

Ende indien de tijdingge, van dat 'er eene armaede uyt Portugael quam om tegenstant te doen, soo verbaerlijck was dat de Hollanders daerom retireerden; waer was die verbaerlijckheyt toen die armade nu selfs in de Bahia lagh / ende de Hollanders evenwel / in December 1648 / daer over al haeren wil deden / sonder dat de Portugesen haer met de voorsz armade / ofte andersints / het hooft quamen te bieden ? Doch wy keeren wederom tot het

MANIFEST.

MEt soo vele armaden hebben haer de gemoederen van die volckeren meer verbittert, ende is het gansch onmogelijck geworden hare reductie met accoort te wege te brenggen : ende om dat den Ambassadeur sulxs heeft begonnen aen de Staeten bekent te maecken, soo heeft de moeijenisse ende het leetwesen die sy hadden over dat sy sijne presentatie niet hadden geaccepteert, haer verandert in haet, seggende dat hy nu onmogelijck stelde 't gene hy belooft hadde, sonder te bedencken de oorsaeck die sy daer toe gegeven hadden. Ende den Coningh, wetende dat hy van de Staeten met een quaet oogh wierde aengesien, heeft hem gebruyckt in de ambassade van Vranckrijck, ende heeft in sijne plaetse gesonden voor Ambassadeur Antonio de Sousa de Maçedo.

MANIFESTATIE.

HEt soude eenen schijn van waerheyt hebben dat de gemoederen van die gerebolteerde volckeren door het af-senden van armaden meerder waren verbittert geworden, indien sy de revolte by ende uyt haer selfs alleenich hadden aen-gevanggen ; maer nu is die verbitteringe ende onmogelijckheyt van reductie te weghe gebracht met de continuele assistentie van des Conincks militie ; met het over-komen uyt Portugael van Gouverneur / te weten Francisco Barretto, ende vele andere Officieren, ende met het verkrijgen van alderhande amunitie van oorlogh / en wat sy vorder noodich hadden. Alles in sulcker voegen dat de moordadyge rebellije volkomentlijck in eenen meyn-eedygen oorlogh was verandert by die gene / die hier derven voor-geven als of sy getracht hadden de reductie met accoort te wege te brengen. Ende dat was de reden waeromme de Heeren Staeten Generael oock haere moeijenisse die sy gehadt hadden over den opstant van hare wettyge onderdaenen / in eenen afkeer / die den Manifestant haet noemt / begonden te veranderen tegen dien Coningh ende sijnen Minister / van welcke sy / met hare effective goede genegentheyt / geheel anders verdient hadden ; ende ten minsten eene sincere trouwe in 't onderhouden van het gemaeckte tractaet van treves hadden verwacht. Die voorsz oorsaeck en vervolgh van genoechsaeme openbaere vyantschap / als mede alle de bedriegerijen van dien Ambassadeur / nu soo geheelijck ontdeckt zijnde geworden / wien sal het vreemt duncken dat hy van de Heeren Staeten Generael niet langger met

een goet oogh konde aen-gesien worden; ende dat hy by gevolgh van sijnen Coningh is gebruyckt waer hy minder bekent was / ende derhalven sijne bedriegerijen en valsheden meerder diensten voor Portugael mochten doen; immers oock in het begin: want sijne gewoonlijcke menées zijn tot Roomen, waer hy nu al eenen tijt geresideert heeft / reets mede bekent geworden.

MANIFEST.

DEn Ambassadeur Antonio de Sousa heeft eenyge maenden geweest sonder audientie te hebben, de deure voor alle verdragh gesloten wordende; maer gelijck het exempel van een Prins een richtsnoer is voor de onderdaenen, soo dissimuleerde hy dat ongelijck van 't recht der volckeren, ende schreef die lanckwijligheyt toe de occupatie van andere saecken, of aen eenich gewelt van de Fortuyne die sich stelde om dese vrede tegen te gaen. Eyndelijck heeft de lijdsaemheyt audientie verkregen, ende is men tot conferentien getreden, in welcke den Ambassadeur, om sinceerlijck een eynde te maken van soo langgen tractaet, naer haer de memorie ververst te hebben van 't gene gepasseert was, de uytstellen en afwijsinggen diemen verdraegen hadde uyt insichten van tot geene rupture te komen, heeft hy haer voor oogen gestelt, hoe willens en wetens haere Ministers door haer bedreven gewelt die landen hadden verloren, ende de onmogelijckheyt van de restitutie die sy veroorsaeckt hadden; hy heeft haer aengewesen de inconvenienten die 'er waren in alleenlijck de zee-forten te willen onderhouden, die sy noch besaeten: ende voor de selve, ende tot satisfactie van de Compagnije, ende tot betalingge van de schaeden aen de geinteresseerden, heeft hy haer gepresenteert groote sommen gelts; ende eyndelijck oock goede commoditeyten tot commercie, gebruyck, en proffijt van haere schepen tot gemeenen nut van de Provintien. Wie de presentatien siet (die gedruckt zijn geworden) sal de genegentheyt van den Coningh van Portugael tot vrede bekent worden; maer niet konnen bedencken wat reden daer mochte wesen om soo avantagieuse conditien te verwerpen.

Niet is genoech geweest: sy hebben geseght dat sy niet langger wilden tracteren, uyt-barstende in dreygementen. Den Ambassadeur Antonio de Sousa Maçedo heeft nieuwe instantien gedaen, seggende dat hy op de dreygementen niet antwoorde, alsoo noch de genereusheyt van sijnen Coningh, noch de prudentie van sijne Ministers, noch de modestie van sijne bedieningge diergelijcken dispuyt toe en lieten: ende hy wilde bekennen wat oock, aengaende de macht van d' eene en d'andere van partijen, gepassioneerde menschen uyt-stroyden, die wel gesien hadden de devoiren van sijnen Coningh tot de vrede, doch niet sijne resolutie tot den oorlogh. Maer hy seyde dat Portugael gedaen hadde soo veel hem mogelijck was om vrede te verkrijgen met lijdtsaemheyt, met courtoysie, ende met presentatien; indien sy haer niet contenteerden dan met eene onmogelijckheyt, de defentie was natuyrlijck: geen dingh was rechtvaerdyger dan dat nootsakelijck was; hy voerde godt-vruchtyge wapenen die anders geene hope dan in de selve hadde: andermael versochte hy

haer dat sy de saecke wilden overwegen met rijpheyt betamelijck aen opperste Ministers van eenen soodanygen staet. Indien een rechter wel studeren moet om eene eenyge saecke te oordeelen, ende een Mediçijn om eenen eenygen siecken te genesen, veel meerder moeste gestudeert worden over een geval van welck soo vele goederen ende soo vele levens hinggen: ende indien de middelen die hy aen geboden hadde haer geen contentement gaeven, hy stelde aen haer recht-matich oordeel, als aen een mediateur, alle andere, excipierende de onmogelijckheyt van de restitutie van Landen. Nergens nae hebben sy willen luysteren: hy is naer Portugael vertrocken.

Het algemeyn gevoelen was dat met het vertreck van desen Ambassadeur ('t welck is geweest in Iunio 1651, hebbende de aenhoudingge van drie Ambassadeuren geduyrt tien jaeren) Portugael in oorlogh soude uytbarsten, waer van den eersten slagh was, in sijne havenen te verbieden de commercie die soo voordeelich is aen die Staeten. Het welck eenyge van haere koopluyden willende voor-komen, hebben met den selven Ambassadeur gehandelt dat sy voor paspoort van ieder schip eene contributie souden geven, die eene groote somme soude uyt-maecken, naer 't exempel van 't gene sy ten tijde van den Coningh van Castilien betaelden om Sout te mogen haelen. Maer den Coningh met een geheel Conincklijck gemoet, onderwerpende de natuyrlijcke passien aen de maticheyt van de achtbaerheyt, trock soo 't schijnt uyt offensien gelegentheyt om gunsten te bewijsen, ende bevredichde sich meerder uyt aenprickelingge tot gramschap, ende alsoo alle gelt verachtende heeft alle schepen toe gelaten gelijck te voren: in sulcker vougen dat sy vrede hadden in 't gene haer voordeelich was, ende oorlogh hadden in 't gene haer voordeelich was: nemende de prinsen die sy konden, doende in Indiën alle hostiliteyt, selfs tot het beste deel van Ceilon in te nemen: arbiters eyndelijck van 't gene dat sy begeerden.

MANIFESTATIE.

In dese drie articulen speelt den Ambassadeur Antonio de Sousa de Maçedo oock sijne rol. Dese is de man die van den Grave van Odemira, ende vele andere in Portugael / homen de lettras, de man van geleertheyt, genaemt wort. Dese is den schrijver ofte aucteur van dit Manifest, (immers verscheyde redenen doen ons sulcx vastlijck gelooven) ende daeromme ist dat hy alle sijne krachten in-spant / om de werrelt in 't gevoelen te brenggen dat hy / ende sijnen Coningh door hem / aen de Heeren Staeten Generael in allen deelen de maete heeft vol gemeten om een goet accommodement met de selve aen te gaen. Daer nochtans sijn voor gewende gedult ontrent het afwachten van de uyt gestelde audientie; sijne dissimulatie van het ongelijck tegens het recht der volckeren hem aen-gedaen; sijne sinceriteyt om van soo langgen tractaet een eynde te maecken; sijne discoursen ende voor oogen-stellingen van de onmogelijckheyt van de restitutie, van de schult van de Ministers, van de inconvenienten aen de eene, van den nut van de Provintien aen de andere zijde; van sijne gedruckte presentatien, van sijns

 Conincks

Conincks genegentheyt, genereusheyt, courtoisije, bedwangh van de natuyrlijcke passien, van de prudentie van sijns Conincks Ministers, ende modestie van sijne eygene bedieningge; van de studie tot dusdanygen geval te oeffenen; ende alles wat hy meer van diergelijcken stoffe voort-brenght/ ende soo breet en soo opgepronckt mede verschijnt; sulcx alle te saemen/ seggen wy/ niet anders dan een blanquetsel is dat met eenen streeck kan afgewist worden; waer toe hy oock selfs/ o ongehoorde onbeschaemt en onbedachtheyt! de spongie in handen heeft gegeven. Ende is die de auctentyque procuratie welcke den Coningh sijnen meester/ den 3 Julij des jaers 1650/ op hem heeft gepasseert; ende van hem op den 6 Martij 1651 aen de Heeren Staeten Generael is over-gelevert geworden/ onder welcke sy als noch berustende is; inhoudende/ behalven de gewoonlijcke voorgaende ende volgende clausulen/ dese eenyge en eygentlijcke woorden/ *Para por mim & em meu nome contratar & assentar com elles qualquer paz geral, ou particular, ou tregoa com as condiçoés que lhe pareçer, entre estes Reinos & suas conquistas, & os ditos Estados geraés & Companhias, & podera dimittir terras ou praças no Brazil ou outras partes, & particularmente accordera sobre a restituiçan des Capitanias de que os levantados de Pernambuco lhes negaran a obedientia.* Dat is/ *omme voor my ende in mijnen naem te contracteren ende te sluyten met deselve eenygerhande generaele ofte particuliere vrede, ofte treves, met sulcke conditien die het hem sal goet-duncken, tusschen dese Rijcken ende der selver conquesten, ende de gemelte Staeten Generael ende de Compagnijen, ende sal vermogen afstant te doen van Landen ofte plaetsen in Brazil ofte andere gewesten; ende particulierlijck sal hy accorderen over de restitutie van de Capitanijen van welcke de gerevolteerde van Pernambuco haer de gehoorsaemheyt hebben ontrocken.* Een van beyden moet hier waer zijn/ ofte dat den Coningh van Portugael/ sijnen meester/ aen hem/ buyten en tegens dese procuratie/ eene instructie heeft gegeven gehadt; alsoo hy niet alleen de restitutie van de geseyde Capitanijen niet heeft aengeboden ofte daer over willen accorderen/ maer die oock verklaert onmogelijck te zijn: ende dien volgende is des Conincks onlijdelijcken spot ende bedriegerije/ den Heeren Staeten Generael/ met het overleveren van die procuratie/ aen-gedaen/ ofte getracht aen te doen/ als met handen te tasten. Ofte de Maçedo en is met geene andere instructie voorsien geweest; ende heeft hy derhalven/ sijns meesters last niet naervolgende/ valschelijck met de Heeren Staeten Generael getracht te handelen; dewijle hy/ de aenbevole restitutie onmogelijck stellende/ Pernambuco voor eene somme gelts haer versochte af te koopen. Sorex hic suo indicio deprehenditur. Hier worden Portugaels schelmerijen door Portugaels eygen toe-doen ontdeckt. Die nu niet blint is kan de rechte coleuren van dit stuck wercks/ hoe specieus oock het wort ten toon gestelt/ met alle de verdiepinggen en verlichtinggen klaerlijck ende duydelijck sien. Die nu niet doof is kan den valschen toon van deses Ambassadeurs sangh/ hoe çierlijck oock gediminueert/ wel hooren en verstaen. Ende die noch sijne gemeene sinnen heeft kan wel oordeelen dat de Heeren Staeten Generael dubbelt over reden hebben gehadt om haer onbenoegen aen desen Ambassadeur te betoonen/ ende te seggen dat sy niet langger met hem wilden tracteren; alwaere het oock soo dat sy tot dreygementen toe waren uyt-gebarsten. Eene tien-jaryge aenhoudingge van drie Ambassadeurs, alle welckers doen op bedrogh was aen-gevanggen ende vervolght/ en nu soo naeckt ontdeckt/ was langh genoegh verdraegen/ ende meer

als

als tijt om eenmael afgesneden te worden. Het was nu genoechsaem uyt-gebonden dat 'er met Portugael op eene geheele andere maniere moeste werden gehandelt / ende voor eerst des selfs Ambassadeuren soo lichtelijck geen gehoor te geven was; als mede dat de Oost-Indische Compagnije in Indiën, ende de West-Indische Compagnije tot haerder bescherminge en revenge waer dat sy konde / van haer moesten tasten / ende de Portugesen beschadygen in haere landen / schepen / en goederen. De gene die daer door geleden en verloren hebben / hebben over niemant te klaegen dan over haeren eygen Coningh / die / niet tegenstaende dat de restitutie van Pernambuco in sijne macht was / ende sich aenstelde als of hy die genegen was te doen / gelijck sulcx beyde in de gemelte procuratie te sien is / evenwel de selve niet effectivelijck heeft willen presteren. ofte over harer Coninckx Ministers / voornamentlijck desen Antonio de Sousa de Maçedo, die niet tegenstaende hy tot de restitutie last hadde / evenwel dien niet heeft willen naer-komen; ende alsoo de geledene schaede heeft veroorsaeckt die hy verhoeden ende voor-komen konde.

MANIFEST.

De saecken in dese termen staende, soo heeft den Coningh tot Gouverneur van Angola verkoren Salvador Correa de Sà & Benavides, gelijck hy altijt, selfs naer dat de Stadt van Loanda was ingenomen, andere verkoren hadde om het overschot van dat Rijck te gouverneren. Den Gouverneur heeft willen aenlanden ende bewonen 't gene noch in vrede was onder Portugael buyten het distriƈt van de Hollanders; maer sy, die 't alles wilden hebben, hebben 't hem niet toe-gestaen: 't welck Salvador Correa de Sà siende, heeft hy, met eene genereuse impatientie, sijn voornemen veranderende, de Stadt aen-getast, ende heeftse in weynich daegen overwonnen, ende alle het vorder dat die van de Compagnije in die gewesten besaeten.

MANIFESTATIE.

Dit is de vierde actus van de trouwloose ende bloedyge tragedie. Het tonneel is Angola; wel een ander gedeelte des werrelts; maer den regel is eenen ende den selven. namentlijck

Sanƈtitas, pietas, fides,
Privata bona sunt: qua juvat, reges eant.

Godts-dienst, en heylicheyt, en trouw zijn voor 't gemeen,
Maer waer den lust hem voert daer treedt een Coningh heên.

Ende staet voor eerst aen te mercken dat den Manifestant (om eenen schijn te geven aen dit af-nemen van Angola, als of het met reden was gedaen / te weten/

om

om dat de Ambassadeurs van Portugael / ende oock specialijck Antonio de Sousa de Maçedo, by de Heeren Staeten Generael niet hebbende haere volkomene begeerte konnen obtineren / waren afgewesen; ende om dat de Oost-ende-West-Indische Compagnyen deser landen nu haer best deden om den Portugesen alle afbreuck aen te doen) tegen de waerheyt seght dat de saeken in dese termen stonden: nemende hy het gevolgh voor eene voorgaende oorsaecke / even als of de oogh-getuygen / op welcke hy hem in den beginne beroepen heeft / geene memorie meer en hadden. Het afnemen van Angola, ende het selve niet te willen restitueren, oock tegen den expressen teneur van de boven-gemelte procuratie / (welckers woorden ou autras partes, dat is / ofte andere gewesten, daer op slaen /) is / nevens de redenen die geresen waeren uyt het gene dat in Brazil was gepleecht / oock een motijf geweest waeromme de Heeren Staeten Generael soo bedrieehlijcke aenhoudinge van de voornoemde Ambassadeurs niet langer hebben willen lijden / nochte oock op der selver voorslaegen eenich vertrouwen hebben konnen stellen. Den Coningh van Portugael hadde door sijnen afgesonden Gouverneur Salvador Correa de Sà & Benavides, ende sijne armade / de Stadt Loanda, ende met eenen het Rijck van Angola, geinvadeert ende overwonnen in de maent Augustus des jaers 1648. Francisco de Sousa Coutinho was toen sijnen Ambassadeur in Hollant. Naer dien is Antonio de Sousa de Maçedo gesuccedeert / ende aen-gelant in 't jaer 1651. sijne procuratie / als voor henen is aengewesen / is op den 3 Julij 1650 van den Coningh geteyckent / ende noch derft den Manifestant hier voor-geven / dat naer 't vertreck van de Maçedo uyt Hollant den Coningh den voornoemden Salvador Correa tot Gouverneur van Angola soude hebben verkoren / ende derwaerts gesonden.

Dien leugen bekleet hy oock noch met eene omstandicheyt van de selve alloy; te weten / dat den Coningh van Portugael altijt (nota) selfs naer dat de Stadt van Loanda door de Hollanders was ingenomen, andere Gouverneurs verkoren hadde om het overschot van dat Rijck te gouverneren. Sonder van hem te verwachten den naem van een eenich Gouverneur / buyten Francisco de Sotto Major hier boven gementioneert / die sijnen Coningh voor den tijt van Salvador Correa soude hebben verkoren over Angola, seggen wy hem aen dat hy niet een sulcken Gouverneur soude konnen noemen / alsoo 'er geen meer dan den voornoemden eenen van sijnen Coningh is verkoren geworden. Pedro Cesar de Menezes was aldaer Gouverneur wanneer de West-Indische Compagnije deser Landen Angola heeft verovert; die was van den Coningh van Spagnien gestelt / ende was al eenen ruymen tijt te voren Gouverneur geweest eer dat de tijdingge van het opwerpen van den Coningh Dom Ian de IV. in Angola wierde gebracht / 't welck was op den 25 April / 1641. Hy is van de Hollanders in Bengo gevanggen gekregen in Mey 1643; ende in sijne plaetse is eenen Antonio de Abreu de Miranda van de gemeente tot Gouverneur verkoren geworden; welcken den Coningh / hoewel hy tot hem niet ongenegen was / evenwel in die charge niet heeft geconfirmeert / als blijckt uyt des Coninckx eygene en principale missive / uyt Lisbon den 22 November 1644. aen hem geschreven / die onder ons berustende is. Op den 8. Februarij 1645. is uyt de Bahia derwaerts vertrocken Francisco de Sotto Major, ende is dese de eenichste die geseght kan worden van den Coningh tot

Gouver-

Gouberneur te zijn gestelt. Die / in 't begin des Jaers 1646 / aldaer overleden zijnde / is wederom van de gemeente verkoren geworden Bartholomeu de Vasconsellos; welcke dat ampt sonder approbatie van den Coningh / (de auctentijcque documenten hebben wy mede in handen) ende misschien oock sonder des selfs kennisse / bedient hebbende ontrent derd'-half Jaer / is Salvador Correa de Sà & Benavides aldaer aen-gelant / ende heeft het Gouvernement op sich genomen. Konnende alsoo gesien worden hoe het woort altijt by den Manifestant jegens de waerheyt wort gebruyckt / ende hoe weynich op sijn schrijven / selfs ontrent eene circumstantie / te vertrouwen is.

Omme nu te komen tot de saecke selfs / soo is het aldus daer mede gelegen. Soo wanneer Dom Ian verstaen hadde dat hy sijn trouw-loosslijck voornemen op Angola niet hadde konnen te wege brenggen met die macht welcke onder Francisco de Sotto Major uyt de Bahia, ende met Bartholomeu de Vasconsellos, staende onder den voornoemden Sotto Major, uyt Rio de Ieneiro, beyde in 't jaer 1645. derwaerts was vertrocken; soo vonde hy geraeden den Gouverneur Salvador Correa met vijf schepen ende een goet aental van soldaeten / in 't laetst van 't jaer 1647. van Lisbon af te senden naer Rio de Ieneiro; omme sich van daer / naer dat hy hem soo veel mogelijck was soude versterckt hebben / naer Angola te begeven; ende die landen en plaetsen den Heeren Staeten Generael mede afhandich te maecken / terwijle hy de selve Heeren door sijnen Ambassadeur Coutinho oock soude trachten met den schijn van vrientschap op te houden. Ende geluckte hem dit dessein oock soodaenich dat Salvador Correa, in Rio de Ieneiro tot op elf schepen ende twee duysent soldaeten versterckt zijnde geworden / daer mede op den 11 Augusti 1648 op de kuste van Angola, ende in 't gesichte van de Stadt Loanda quam aen-setten / ende twee daegen daer naer de reede van de voornoemde Stadt soo dicht besloot dat 'er niemant te waeter uyt ofte in konde. Even gelijck de selve Corréa sijne vijantlijcke komste met eene vlote van in de dartich schepen op de reede van het Reçiffe, op den 11. Augusti 1645 / door eenen brief van den volgenden dach / by de Regeerders van Pernambuco met den deck-mantel van vrientschap trachte te exeuseren; Soo nam hy oock alhier voor sijne quaede desseynen met dien Portugeschen gewoonlijcken titul van vrientschap soo verre voort te setten als hem eenichsints doenlijck soude zijn. De missive van hem den 13. dito 1648. aen de Directeurs van Angola geschreven / hoewel in het begin met een deel gefingeerde vreedsaeme orderen van sijnen Coningh verbuilt en vergult / gaf evenwel genoech te verstaen dat sijnen last ontrent Angola den selfden was die Antonio Telles da Silva aengaende Pernambuco hadde gehadt; te weten / om het per fas & nefas te invaderen / ende den Heeren Staeten Generael af te nemen. Ende eenyge andere sijne brieven / die hy van Cabo Ledo door eenen expressen hadde afgesonden om aen Bartholomeu de Vasconsellos in Masagano te bestellen / doch die in handen vervielen van de voornoemde Directeurs / gaven oock klaer uyt sijne vyantlijcke komste en voornemen te kennen. Hy lande dan met sijne macht aen de Stadt Loanda; dede de Neerlanders / die aldaer weynich waeren vermits haer meeste volck eenyge daegen reysens te landewaerts in was vertrocken / retireren tot op de punt van eenen bergh; ende naer eenen harden aenval op de selve gedaen te hebben / waer inne vele waeren om 't leven geraeckt / dwongh hy die /

 op

op den 18. dito / haer te moeten over-geven; ende versondtse terstondt ten lande uyt.

Dat nu die gene/ welcke volkomene kennisse hadden van der Portugesen verraderijen in Brazil gepleecht/ seer gaerne die aenlandingge van Salvador Correa in haere Stadt hadden belet ware het haer mogelijck geweest / is eene saecke die immers soo geoorlooft ende prijsselijck is/ als aen de andere zijde onredelijck ende tegen 't verbont van Bestant strijdende is die aenlandingge aldaer te hebben willen doen. Ende ware dien tastelijcken leugen/van te willen bewonen 't gene noch in vrede was onder Portugael buyten het district van de Hollanders, eenichsints voor waerheyt aen te nemen geweest/ indien hy ter plaetse daer Francisco de Sotto Major gelant was / ofte elders eenyge mijlen van Loanda af/ sijne aenlandingge hadde willen doen / ende van de Neerlanders was getracht geworden hem daer inne eenyge verhinderingge toe te brenggen; die genereuse impatientie, daer van men nu soo ydelijck roemt / soude dan wat meerder glimp van waerheyt gehadt hebben / daerse nu niet anders te nemen is dan voor eene uytvoeringge van een verradich bevel/ by eenen trouw-brekenden Coningh gegeven / ende dien het niet genoech was geweest sijnen bloet-dorst in America den vollen toom te geven/maer oock in dat deel des werrelts / Africa genaemt / sijne gedissimuleerde vyantschap wilde ten toon stellen ende openbaer maecken.

MANIFEST.

DE tien Iaeren van den treves verloopen zijnde, wanneer nu geen swaricheyt te maken was van in te nemen wat men konde, soo hebben de Portugesen van Brazil, ter zee geassisteert zijnde van eenyge schepen van de vlote van de generaele Compagnije van de Commercie, die tot Lisbon opgerecht is, het Reçiffe geconquesteert, met het welcke sich te gelijck hebben over-gegeven alle de andere plaetsen die de Hollanders in dien Staet hadden. Maer om dat voordeels wille en heeft den Coningh noch niet naer-gelaten den vrede te solliciteren met de selve voor-sorge. Ende om dat hyse niet heeft konnen verkrijgen in tweemaelen dat 'er Gedeputeerden van Hollant tot Lisbon zijn gekomen, heeft hy besloten op nieuws een Ambassadeur te senden, sonder sich te stooten aen de ergernisse van 't quaet daer mede soo vele voor-henen afgesondenen bejegent waeren. Het heeft Gode belieft hem wech te haelen wanneer hy sulxs geresolveert hadde; ende de Coninggine Regente heeft terstont als sy het Gouvernement heeft aengenomen aen den Agent, die sy tot Amsterdam hadde, belast dat hy de Staeten soude aendienen dat sy met de selve begeerte van vrede metten eersten soude senden om daer van te tracteren. Ende ondertusschen heeft sy, om gewichtyge oorsaecken die in 't Rijck waeren voor-gevallen, Feliciano Dourado verkoren tot Envoié, op dat de saecke mochte bevordert worden sonder tijt te verliesen. Den Alder-Christelijckste Coningh, yverich en begerich om den oorlogh tegen te gaen, ende om sijne geconfedereerden in accoort te sien, heeft sijne mediatie aengeboden, die van beyde zijden is aengenomen geworden.

MA-

MANIFESTATIE.

HEt is seker dat met het expireren van den tijt van eenen treves wederom geoorlooft is den oorlogh / welckers actien als ingebonden zijn geweest / te vervolgen / sonder oock dat het noodich zy eene nieuwe declaratie daer van te doen ; ende dat dien-volgende het affenden van Feciales (by de Romeynen somtijts naer 't verloop van den tijt van treves gebruyckt. Livius, libro 4.) als oock de nieuwe denuntiatie van oorlogh onlanghs van de Heeren Staeten Generael gedaen doen / niet anders dan voor eene overtolige daet en zijn te nemen ; ende alleenlijck streckende om aen alle de werrelt de genegentheyt tot vrede / ende de rechtvaerdyge reden tot den oorlogh / te meerder bekent te maecken. Maer daer beneffens gaet het oock vast/dat wanneer men de rechtvaerdigheyt van gedaene conquesten wil bewijsen / met dat die gedaen zijn naer 't verloop van den treves ; oock met eenen / hoewel tacité, geconfesseert wort / dat de conquesten staende den tijt van treves gedaen onrechtvaerdiglijck zijn verkregen. 't Welck alhoewel by den Manifestant misschien niet is bedacht geworden / soo is 't evenwel sulcx dat hy by gevolgh van dit sijn seggen / den Coningh van Portugael tot de restitutie van alle die Landen / welcke hy den Heeren Staeten Generael geduyrende den tijt van treves afgenomen heeft / volkomentlijck condemneert : zijnde die / als boven is aengewesen / Maranhan, St. Thomé, Angola, het gantsche platte lant van de Capitanijen van Pernambuco, Goujana, Paraiba, Rio grande, ende vele steden en sterckten in de selve gelegen. Ende wat in 't particulier het Reçiffe, ende eenyge andere plaetsen, belanght / welcke hy naer het verloop van de tien jaeren van den treves heeft ingenomen ; soo wanneer dien aengaende wort geconsidereert dat hy de selve by de seven jaeren langh in den tijt des treves hadde belegert gehouden ; ende door die langhduryge benauwtheyt soodaenich krachteloos gemaeckt / dat sy met goede reden souden konnen geseght worden binnen dien tijt van seven jaeren al ingenomen te zijn geweest / schoon hy eenygen tijt naer de expiratie van den treves die te voren aengevanggene en gecontinueerde inneminge eerst volkomentlijck heeft voltrocken ; wie sal oordeelen dat hy niet oock soo wel tot de restitutie van het Reçiffe ende die andere plaetsen, als tot die van alle de voornoemde andere landen / steden / en sterckten / selfs naer het argument van desen Manifestant, gehouden en zy ?

Vorders indien den Manifestant dit argument / van dat 'er naer het verloop van de jaeren van treves geene swarigheyt te maecken was van te nemen wat men konde, soo krachtich oordeelt / dat het afnemen van het Reçiffe derhalven rechtmatich zy geweest ; waeromme dan al wederom de waerheyt versswegen / ende niet ront uyt verklaert hoe ende op wat maniere den Coningh van Portugael het Reçiffe, ende alle de andere plaetsen die de Hollanders in dien Staet noch hadden, geconquesteert heeft ? 't welck sich in deser voegen heeft gedraegen. De Portugesen van Brazil, dat is / de moordadyge rebellen ende de gene die van de Gouverneurs van de Bahia, op des Conincks ordre / soo meyneedighlijck in Pernambuco waren gesonden ; als oock de Portugesen van Portugael, / ('t welck wy met waer-

heyt

heyt daer by voegen / vermits den Coningh / behalven vele hooft-officieren ende den Maistre de Campo generael selfs / oock een geheel regiment infanterije onder den Colonel Francisco de Figeroa, ende noch vele andere soldaeten / gedeurende den treves / daer toe naer Pernambuco hadde afgeschickt). Die alle te saemen ter zee geassisteert zijnde van niet eenyge, 't welck weynyge schijnt te zijn / maer van in de vijftich schepen van de vlote van de generaele Compagnije van de Commercie, die tot Lisbon opgerecht is; soo hebben de voorsz schepen het Reçiffe te water dicht beslooten; ende zijn de andere te lant op de omleggende forten van 't Reçiffe met alle gewelt aen-gevallen. Ende sulcx alles op expresse ordre van den Coningh / die hy den Admirael van de voornoemde vlote / Pedro Iaques de Magelhaens, belast hadde op drie bysondere vaertuygen voor-henen af te senden aen sijnen Maistro de Campo generael van Brazil, Francisco Barretto; op dat die ter aenkomste van de vlote daer toe bereyt mochte zijn; alles volgens de eygene verklaringge van een van die gene welcke eene der voorsz drie eens-luydende ordre van den Coningh aen den gemelten Francisco Barretto heeft behandicht. Ende alsoo hebben de Portugesen/ uyt last en bevel van haren Coningh / alle de bovenverhaelde rebellijen/ verraderijen / en meyneedygen oorlogh / in de voorsz gewesten / niet alleen begonnen en vervolght; maer oock eyndelijck met het wech-nemen van 't Reçiffe, naer haer trouw-looslijck voornemen / volbracht / ende geeyndicht.

Kan 'er nu wel yets aenstootelijcker/ yets onbeschaemder bedacht werden/ als dat den Manifestant, confesserende dat het Reciffe ende de andere plaetsen die de Heeren Staeten Generael in Brazil hadden, tot sijnes Conincks voordeel zijn ingenomen, daer evenwel by voeght dat die noch niet naer-gelaeten heeft den vrede te solliciteren met de selve voorsorge? voorsorge / waer van? van tot geene openbaere rupture te komen / ende aen alle de werrelt te toonen dat hy een vrede-lievent Coningh was? want wat kan hier anders onder verstaen worden? Wil dan Portugael den oorlogh vrede/ ende de vrede oorlogh noemen? Wil dan Portugael gesimuleerde vrientschap/ ende gedissimuleerde vijantschap / nu voor eene deucht uytgeven / daerse tot noch toe / en voor eeuwich / de vileynste ende de aldersnootste / en versmadelijckste soorten van bedroch zijn geweest / ende sullen blijven; soo moet het oock lijden dat Lusitanica fides niet anders dan voor eene Punica fides te houden en zy; ende dat alle volckeren een afschrick nemen van met Portugesen te handelen; immers niet voor vremt houden dat de Heeren Staeten Generael (die met recht konnen geseght worden / noyt swaerder afbreuck in haeren Staet / noch van den Coningh van Spagnien / noch van iemant anders geleden te hebben / dan van den gemelten Coningh Dom Ian de IV) ontrent Portugaels jegenwoordich versoeck van vrede / met alle circumspectie ende achterdocht procederen / om niet meer van dien kant soo versmadelijck bedrogen ende gevoelijck beschadicht te worden.

Eenmael ist gebeurt / niet tweemaelen, dat 'er Gedeputeerden van Hollant tot Lisbon zijn gekomen, om aen den Coningh van Portugael eenyge redelijcke voorslaegen te doen / waer op een tractaet van vrede ofte accommodement over de onstaene differenten soude aen te vanggen zijn; ende sulcx is geweest in 't jaer 1652. wanneer hy het Reçiffe noch niet onder sijne macht hadde gebracht / waer-

omme

omme hy oock met het voorwenden van opgeraepte exceptien die voorslaegen afwees / ende de Gedeputeerden sonder eenyge verrichtingge liet vertrecken. Eerst moest sijn voornemen oock in Brazil, gelijck op andere plaetsen/volkomentlijck uyt-gewerckt zijn / dan soude men by een Manifest, gelijck men nu by dit jegenwoordyge doet / alle de werrelt wel weten te blinthocken / als of hy de vrede, niet alleen niet geweygert/maer oock altijt selfs gesocht ende besolliciteert hadde; ende oock gereet gestaen / of hy quam geprevenieert te worden / om op nieuws een Ambassadeur daeromme naer Hollant af te senden, sonder sich te stooten aen de ergernisse van 't quaet daer soo vele voor henen afgesondenen mede bejegent waeren, &c. Even eens als of de bejegeningen van de Heeren Staeten Generael aen sijne Ambassadeuren gedaen/ buyten behooren en reden waeren geweest: van welcke wy vastlijck vertrouwen dat om alle de boven-verhaelde waerheyt nu geheel anders sal geoordeelt worden / selfs by de gene die / of uyt onkunde of passie / de saecke van Portugael / min of meer / hebben toegedaen geweest / ende gefavoriseert.

MANIFEST.

DEn Envoié is niet vertrocken, om dat 'er tijdingge is gekomen van dat de Staeten geresolveert hadden eene vlote schepen op den mont van de rivier van Lisbon te senden, ende in de selve Commissarissen met hoochdravende propositien, versoeckende binnen gelimiteerde daegen de toestemmingge der selver, ende die niet toestemmende terstont den oorlogh te verklaeren ende te beginnen. Een werck van den Castiliaenschen Ambassadeur die in 't Hof van den Haeghe eenen grooten aenhangh heeft, ende vertoont heeft dat Portugael aengevochten wordende van machtyge legers van Castilien (gelijck des selfs Ministers door geheel Europa hadden verbreyt) gedwonggen soude zijn toe te staen al wat men het afvergen soude. Het schijnt dat de Staeten vergeten hebben de maximen waer op haere voorsaeten de vryheyt gebouwt hebben die sy genieten, ende dien-volgende geloof gevende aen den vermomden vijant hebben sy ingehaelt het present van het Griecks Paert. In Bruyssel seyde Antonio Bruyn, uyt Hollant, waer hy Ambassadeur was van Castilien, om sekere saecke aen dat Hof gekomen zijnde, dat de doot van den laetsten Prinçe van Orange, die weynich daegen te voren overleden was, importanter was voor sijnen Coningh dan vele batalien te winnen: ende met meerder reden kan men seggen dat weynyge jaeren van verblijf van den Ambassadeur van Castilien in Hollant de Provintien meer ontroert hebben, dan de tachtich jaeren van den gevoerden oorlogh. Het is kennelijck wat onkruyt den voornoemden Ambassadeur, naer de doot van dien Prinçe, in den Haghe, selfs onder de Staeten, heeft uytgebroeyt. Die jegenwoordich aldaer resideert broeyt het uyt tegen Portugael, wel wetende dat den grootsten oorlogh die hy den Staeten kan aendoen is haer af te scheyden van de vijanden van Castilien, voornementlijck van Portugael, 't welck Castilien aen 't hart treft daer de andere het selve alleenlijck aen de zoomen konnen quetsen; 't welck de oorsaeck is geweest waerom den Coningh van Castilien noyt vrede met de Staeten geveynst heeft dan naer dat hy Portugael heeft verloren.

 MA.

MANIFESTATIE.

DE trouwloosheyt van Portugael nu soo vele jaeren gepleecht/ hadde den Heeren Staeten Generael overvloedyge reden en oorsaeck gegeven om wederom / als voor den tien-jarygen treves was / den openbaeren oorlogh aen te vanggen / sonder meerdere devoiren gehouden te zijn aen te wenden om dien van haere zijde voor te komen ; omme evenwel noch eenmael aen Portugael ende alle de werrelt haere genegentheyt tot een vrientlijck verdrach te openbaeren / resolveerden sy haere Commissarissen, nevens eene vlote schepen, derwaerts te senden, met propositien en articulen die in alle rechten en redelijckheyt gefundeert waeren ; ende daer benevens met alle vordere ordre/om/ in cas dat die oock wederom quamen verworpen te worden / aen Portugael den oorlogh van haere zijde te denuncieren / die het nu soo vele jaeren tegen haer gevoert hadde. Of schoon den Manifestant sich alhier inbeelt dat hy tot een leer-meester kan verstrecken van de Heeren Staeten Generael / ende die te konnen aenwijsen op wat maximen haeren Staet gebouwt is, ende haere vryheyt behouden kan worden ; als mede / tegens alle waerheyt / de Ministers van den Coningh van Spagnien met seer haetelijcke maniere van spreken beschuldicht / dat die de Heeren Staeten Generael tot het nemen van de voorsz resolutie hebben gemoveert ende aengemaent. hier te lande is wel bekent wat vertrouwen van alsulcken leer-meester te hebben zy ; als oock dat de Heeren Staeten Generael genoechsaem selfs onderbonden hebben / van gelijcken oock noch sien ende gevoelen / dat den Coningh van Spagnien noyt soo schadelijcken afbreuck aen haeren Staet heeft toe-gebracht / toen Portugael noch onder sijne gehoorsaemheyt stonde / als Portugael alleen gedaen heeft naer dat het sich sijner gehoorsaemheyt heeft ontrocken ; ende dat derhalven niemant of grooter / of meerder / of andere reden of motiven tot het nemen van soodanygen resolutie en kan geven/dan Portugael selfs gegeven heeft. Welcke oock soo excessijf grof/ en groot / en veel is / dat niet weynyge Politijcquen daer door zijn beweecht geworden om te oordeelen / dat die op den raet van Castiliaens-gesinde Ministers / welcke in Portugael noch niet ontbreken / wel mochte ter hant genomen zijn / om de Heeren Staeten Generael tot den oorlogh tegen Portugael te verweecken / op dat het soo veel eerder machteloos wordende / oock des te eerder wederom aen ende onder den Coningh van Spagnien mochte komen te vervallen. 't Welck/ om de reden hier boven geseght / en andere hier te langh om te verhaelen / eene saecke is / die van alle Neerlanders verhoopt ende gewenscht behoort te worden / indien het de met recht geeyste restitutie ende satis-factie weygerigh ende gebrekigh blijft te presteren.

MA-

MANIFEST.

EYndelijck de Staeten hebben haer laeten persuaderen, dat sy, dewijle de schepen, die sy hadden toegerust mits den oorlogh van Dansick, ende de onlusten met Vranckrijck waren gestilt ende by-geleght, ledich lagen, haer daer best van konden dienen tegen Portugael; luysterende naer de versoecken van de geinteresseerden in die Westersche Compagnije in welckers satisfactie sy geoordeelt hebben de meeste betamelijckheyt van desen oorlogh te bestaen; ende om dat sy wel verstonden dat de propositien door de voornoemde Compagnije geeyst niet konden toegestaen, ende dien volgende geen tractaet en soude gesloten worden, en hebben sy daer toe geen personen van Staet afgevaerdicht, maer alleenlijck mannen die seer particulierlijck aen de voornoemde Compagnije verbonden zijn, ende dat met de formaliteyt van credentie-brief.

MANIFESTATIE.

HEeft den Manifestant te voren sijne galle willen uytspouwen tegens den Ambassadeur van Spagnien / hier gelieft het hem sulxs te doen tegen de geinteresseerden inde West-Indische Compagnije. Die luyden / hoe seer oock van sijnen Coninck / van sijne lantf-luyden / ende van hem selfs / in haer goet en in haer bloet verongelijckt / souden naer sijn gevoelen noch al moeten stil-swijgen / ende aen haere wettyge overigheyt / die haer Godt tot een Beschermer heeft gegeven / niet mogen hulpe versoecken om tot reparatie van haere schaede / ende herstellingge van haere geroofde goederen en landen te konnen geraecken. Neen / of het hem lief of leet is / sy weten en hebben oock aen wie sy met haere rechtvaerdyge klachten haer konnen addresseren; ende die is niet onbewust hoe verre sy daer nae hebben te luysteren, oock niet wat haer naer soo langh-verdraegene trouw-loosheyt te doen staet / sonder dat iemant haer een regul ofte wet behoeft voor te schrijven. Ende is het in dese saecke soo verre van de waerheyt dat die voornoemde geinteresseerden den Heeren Staeten Generael met haere versoecken souden geinduceert hebben om soodanyge propositien aen Portugael te doen / gelijck hy Manifestant seer leugenachtich voordraecht / dat aen de selve geene kennisse daer van is gegeven ofte gedaen geworden / voor dat de voorsz propositien naer Portugael waren versonden / ofte ten minsten aen de Commissarissen waren verhantreyckt / als by de resolutie van de Heeren Staeten Generael / van dato den 22. Augusti / 1657 / kan worden gesien.

Maer waer inne doch konde de betamelijckheyt van de voorsz propositien, ende, by refuys van de selve / van desen oorlogh anders bestaen dan in de satis-factie van de geinteresseerden inde Compagnije, welcke directelijck door Portugaels meyneedigheyt soo swaerlijck zijn geledeert geworden? Over saecken die Compagnije voornementlijck / ende in de selve den staet van de vereenichde Nederlanden / aen-

 gaende /

gaende/ wierde die besendingge afgevaerdicht; ende ware het dien-volgende niet buyten reden dat 'er mannen toe gebruyckt wierden die redelijcke kennisse van des Compagnijes saecken hebbende/ de Coninggimne Regente ende die van de Regeringge van Portugael haere onrechtvaerdyge proceduren/ nu soo vele jaeren tegen de Compagnije gevoert/ souden weten voor oogen te stellen. Ende om dat haer sulxs met geblekene en bewesene waerheyt is geschiet/soude men nu uyt weer-wraeck die persoonen wel van soodanygen geringheyt willen doen achten als of de Heeren Staeten Generael die verkoren hadden tot eene saecke die sy wel verstonden, ende te voren wisten/ dat niet konde toe-gestaen, ende waer over dien volgende geen tractaet en soude gesloten werden. Die persoonen zijn geweest die sy geweest zijn/ immers dat is seker dat sy van haere Overheden/ de Heeren Staeten Generael/ tot haere Commissarissen zijn verwaerdicht geworden/en met behoorlijcke brieven van credentie afgesonden zijn geweest. Hooger hebben sy haer niet uyt-gegeven. Maer de Heeren Staeten Generael zijn verre van alsulck verstant of gevoelen geweest als men haer wil aenwrijven; ende souden sy nu veel eerder daer toe moeten komen/ dewijle Portugael haer toe-sent om over Brazilsche saecken te handelen een Ambassadeur die seer particulierlijck aen Brazil is verbonden, door dien hem het Gouvernement over het selve reets is toe-geseght ende belooft; buyten allen twijffel om des te meer alle devoiren aen te wenden ten eynde Pernambuco ende de andere Noorder-Capitanijen, waer over het voorsz. Gouvernement mede streckt/ aen Portugael souden verblijven/ ende niet gerestitueert worden; dien volgende oock geen tractaet met haer soude worden gesloten; ende alleenlijck alles op gebracht om met bedriegerijen/ als door desen/ ware het mogelijck/ haer van haere voor-genomene ende noch voor te nemene desseynen tot herstellingge van hare reputatie/ ende satis-factie van haere onderdaenen/ te diverteren ende op te houden.

MANIFEST.

DEn Generael Opdam is met veertien schepen het ancker komen werpen een weynich buyten den mont van de rivier van Lisbon, als vrient, ende soodanich heeft hem den Coningh doen begroeten met gewoonlijcke ververschingge. Daer heeft hy verwacht dat den Generael de Ruyter sich uyt de Middel-lantsche zee met hem soude vervoegen met sestien schepen. Twee Commissarissen zijn 'er aen lant gekomen, ende hebben audientie van de Coninggimne versocht, welcke haer naer het verloop van vier daegen vergunt is. In de selve, in plaets van spreken, heeft een van haer inde Latijnsche taele een geschrifte gelesen, in welckers begin sy van wegen de Staeten aen de Coninggimne den rouw beklaechden over 't verlies van den overleden Coningh, ende wenschten aen den nieuwen Coningh geluckyge regeringge; ende terstont met eenen differenten stijl begonden sy haere handelingge met klachten, versoeckende de antwoorde binnen veertien daegen, met termen soo aenstootelijck aen de omstanders, dat 'er een onheyl hadde konnen gebeuren, indien de tegenwoordicheyt ende de voorsichtigheyt van haere Majesteyt sulxs niet hadde voor-gekomen, die goedertierentlijck van haer het geschrifte ontfangen heeft, en daer benevens een ander met articulen welcke in substantie inhielden.

Dat

Dat men aen de Westersche Compagnije te restitueren hadde, alle de Landen, Capitanijen, Provintien, Steden, ende Sterckten in Brazil tusschen de Rivier van St. Franciscus aen de Zuyt-zijde, ende de Provintie van Searà incluys aen de Noort-zijde.

Ende van gelijcken oock aen haer souden gerestitueert worden alle het canon ende stucken geschut die de Portugesen genomen hadden op't Reciffe en andere Forten gelegen in de voornoemde Provintien, ende aen haer soude overgelevert worden alle de amunitie die daer inne soude wesen ten tijde van de restitutie.

De onderdaenen van de Staeten Generael wederom souden aenvaerden hare suycker-molens, huysen, landen, ende andere goederen, die haer ontnomen waeren, die haer terstont doende overleveren uyt handen van wie die mochte besitten.

Dat de Portugesen in Brazil aen de Compagnije souden geven duysent kar-ossen, duysent koeijen, drie hondert paerden, ende ses hondert schaepen, in ses jaeren.

Dat de Portugesen die inde landen aen de Compagnije gehoorende woonden, ende oock die haer daer uyt hadden begeven, souden betaelen alles wat sy aen de Westersche Compagnije schuldich souden zijn. Ende oock de Hollanders reciproquelijck souden betaelen aen de Portugesen.

Dat de Portugesen die in de Landen die gerestitueert souden worden, niet souden willen blijven, sulxs souden vermogen te doen, mits dat sy daer niet uyt souden vervoeren eenyge goederen, maer die aldaer verkocht laeten.

Dat vorders de voornoemde Portugesen aen de Westersche Compagnije souden betaelen ses hondert duysent guldens in seven maenden, ende dertien duysent kisten suycker in dertien jaeren.

Item, dat aen de voornoemde Compagnije souden gerestitueert worden alle de Steden, plaetsen, forten, ende logien, die sy op de Zuyt-kuste van Africa hadden, met oock dat de Portugesen daer op hadden gemaeckt of gebouwt, naer dat sy die van de Compagnije hadden genomen, 't welck verstaen moeste werden van vier tot dertien graeden incluys.

Dat aen de Portugesen in dat geweste souden blijven de plaetsen te landewaerts

dewaerts in gelegen die ſy beſeten hadden in 't Iaer 1647, *ende willende negocieren, aen de Compagnije ſouden betaelen de gerechtigheden die de Hollantſche inwoonders ſouden betaelen.*

Dat de voornoemde Portugeſche negotianten met haere ſchepen ſouden vermogen te komen op alle havenen, uytgeſondert die van Loanda, alleenlijck evenwel dat ſy door die haeven de ſlaeven ſouden vermogen uyt te voeren.

Item, dat aen de Compagnije ſoude gereſtitueert werden het geheele eylant van St. Thomé met ſijne forten en kaſteelen, en alles wat de Portugeſen mochten gemaeckt hebben ende gebouwt op 't voornoemde eylant, ende de Noort-kuſte van Africa, naer den Iare 1642.

Dat alle gevanghenen wederzijdts ſouden werden overgelevert, ende alle haere miſdaeden vergeven, uytgeſondert Dirck van Hoochſtraeten, ende den Lieutenant-Cornel Niklaes Claeſſz.

MANIFESTATIE.

HEt en doet niet tot de ſaecke of den laſt van de Heeren Staeten Generael door een van haere Commiſſariſſen is uytgeſproken, dan of die is geleſen; alleenlijck genoech zijnde dat die is achtervolght ofte uytgevoert geworden met ſoodanyge beleeftheyt als daer toe gerequireert wierde. Maer die gepretendeerde aenſtootelijcke termen hadde den Manifeſtant, wilde hy anders geloof meriteren, wel behooren uyt te drucken, omme oock hem alhier ende de gantſche Portugeſche natie, niet te veroordeelen van bloetdorſt ende ſchendingge van 't recht der volckeren, die ſelfs ſoo groot zijn dat ſy haer niet ontſien van die in de tegenwoordigheyt van haere Coningginne te hebben willen begaen. Op ſijne eygene confeſſie en kan 'er nu geene andere ſententie geformeert worden. Ende by aldien het de woorden zijn, van dat den overleden Coningh Dom Ian de IV. de rebellyge Portugeſen in Brazil heeft geſtijft, geſterckt, ende gemaintineert; ende de Portugeſen in haer boos voornemen hadden gecontinueert, (welcke in 't voorſz geſchrifte oft propoſitie influeren) waer aen de omſtanders haer hebben geſtooten; 't welck wel te vermoeden is om dat 'er geene andere van ſcherper nae-ſmaeck in worden gebruyckt; ſoo is 't evenwel ſulcx dat met de ſelve niet anders dan ſoo eene oprechte waerheyt is uyt-gedruckt geworden, dat den Manifeſtant oock in dit ſijn Manifeſt de ſelve bekent, wanneer hy hier boven seght, dat den Coningh haer heeft beſchermt, ende ſy geene aenſpraecke van over-een-komſte hebben willen lijden. Ende en zijn 'er geene reden te bedencken waeromme het den genen die 't ongelijck en gewelt is aen-gedaen,

ſoo

soo wel niet bzy soude staen sijn leet en gevoelen daer van te kennen te geven / als den gene die het geperpetreert ende bedreven heeft sulx te confesseren.

In 't compendieren van de over-geleverde articulen begaet den Manifestant geene kleyne valsheyt / ofte ten minsten eenen tastelijcken misslach. zijnde den waren inhout van het tiende articul / 't welck by ons is naer-gesien geworden. Dat de schepen van de Portugesen alleenlijck souden mogen havenen en aen-landen aen de Stadt Loanda, ende oock alleenlijck aldaer haere ladingge innemen. Strijdende sijne stellinge niet alleen regel recht hier tegens / maer oock tegens haer eygen selfs / ende de reden; 't welck met een half oogh gemackelijck te sien is.

MANIFEST.

BY het exces van dese versoecken ende articulen heeft men terstont bespeurt het gemoet waer mede sy quaemen, ende wierde het geconfirmeert met dat den Generael Opdam die vaertuygen die in de haeven inquamen vervolghde tot dat sy onder 't beschut van de Casteelen geraeckten, ende dien volgens heeft men getwijffelt of men in conferentien soude treden daer van niet te verhopen was. Ende de Commissarissen die versoeckende, is haer geantwoort dat die gehouden souden worden, indien sy macht hadden om die articulen te modereren; alsoo, indien sy die niet hadden, het onvruchtbaer soude zijn te handelen. Sy hebben geseght, dat sy macht hadden tot alles wat recht was, waer op haere Majesteyt haer personen genomineert heeft om te confereren.

MANIFESTATIE.

IAe nauwlijx waeren de articulen aen de Coninggimne Regente behandicht geworden; schoon oock den Wel-Edelen Heere van Wassenaer Lieutenant Admirael, der Portugesen goederen onbekommert liet passeren / als bleeck aen twee Fleut-schepen / die daer mede afgelaeden zijnde / door sijne vlote naer de Vlaemsche eylanden seylden; of in de rivier van Lisbon / ende vervolgens oock in alle havenen van Portugael / ende des selfs onderhoorygelanden / wierden alle Nederlantsche schepen gearresteert / ende de meeste schippers daer van niet anders dan vyantlijck bejegent; het welcke de gene die in S. Uves, en andere plaetsen / gelegen hebben / konnen getuygen. Ende alsoo heeftmen terstont bespeurt het gemoet van Portugael, ende op wat maniere dat het van meeningge was de over-geleverde articulen te beantwoorden. Te meer oock wanneer by missive van wegen de Coninggimne Regente / in dato den 30 September 1657 / aen de Commissarissen van de Heeren Staeten Generael geschreven / die articulen voor al te strengh of wreet wierden uyt gemaeckt; ende sy difficulteerde / 't welck met des Manifestants seggen over eenkomt / omme daer over conferentie te doen houden.

Wat het seggen van de Commissarissen belanght / van dat sy macht hadden

om.

om haer tegen de evidente reden niet aen te kanten, want dat zijn de eygene woorden geweest van haere schriftelijcke antwoort op de voorsz missive; dien aengaende sal ieder een konnen oordeelen / of'er niet in allen deelen van wegen de Heeren Staeten Generael naer de redelijckheyt in dese saecke geprocedeert is / wanneer hy dit geschrifte ten eynde toe sal uytgelesen hebben.

MANIFEST.

IN de eerste conferentie is haer voor-gehouden datmen sich grootelijxs stiete daer aen dat, de Staeten aengenomen hebbende de mediatie van Vranckrijck, ende den Minister van Portugael gereet wesende om naer den Haghe te vertrecken alwaer den Ambassadeur van Sijne Alder-Christelijckste Majesteyt was, sy Staeten dese nieuwe resolutie genomen hadden van haer alhier te senden met gewapender hant. Waer op sy geantwoort hebben dat de Staeten niet en desisteerden van de voornoemde mediatie, ende dat den Alder-Christelijcksten Ambassadeur die aen dit Hof resideert die konde in 't werck stellen.

Men heeft voort-gegaen te tracteren van de articulen, voornementlijck van die de restitutie van Landen en plaetsen aenlanghden; ende haer is vertoont geworden dat (behalven dat die met wettygen titul aen Portugael behooren) het met de religie niet over-een-quam die te restitueren, overleverende Kercken en Rooms-Catholijcque volckeren aen die sulxs niet waeren. Dat'er onmogelijckheyt de facto in gelegen was, mits den tegenstant die de inwoonders van dien Staet deden, ende oock van dit Coninckrijck. Het was mede tegen het verbodt van rechten welcke soodanygen alienatie niet toe-laeten by minder-jaricheyt van Coninggen. De Commissarissen hebben gerepliceert met exemplen van Catholijcque Prinçen die om vredes wille landen hebben over-gelaeten aen andere die sulxs niet waeren. ende dat de restitutie van de landen die geeyst wierden, niet onmogelijck, maer licht om doen was, alleenlijck met dat den Coningh het volck van oorlogh daer uyt soude trecken. Haer is geantwoort dat de overlatingge welcke die Prinçen gedaen hadden was geweest van landen haer aengrensende, ende vijantschap onderworpen; ende in gewesten alwaer de vrijigheyt van conscientie niet vremt wort gehouden: van welcke geen argument konde gemaeckt worden tot de restitutie van landen die noyt vrijigheyt van Religie hebben toe-gelaeten: ende vreedsamich en ver-af-gelegen leggen in eene nieuwe Werrelt, alwaer Sijne Majesteyt geenen volkomen dwangh en konde hebben: de garnesoenen daer uyt te trecken soude alleenlijck dienen om die te verliesen, ende de inwoonders haer over te geven aen eenen anderen Heer: want sy seer kloeckmoedich zijn, ende nimmermeer consenteren sullen overheeringge van de Staeten, van welcke sy in haere goederen, leven, ende eere, soo swaere injurien ontfangen hebben.

MANIFESTATIE.

Op de voor-gewende ergernisse / van dat de Commissarissen aldaer met eene gewapende hant waeren gekomen, en behoeft niet anders geantwoort te worden / dan dat Portugael wel konde bedencken wat reden het den Heeren Staeten Generael daer toe hadde gegeven. welcke alsoo voor-henen genoechsaem verhaelt zijn; selfs oock in sulcker voegen dat daer uyt met een half oogh kan gesien worden dat de Heeren Staeten Generael alle die landen / welcke haer door den Coningh van Portugael ende sijne onderdaenen / tegens verbont en tractaet van treves / zijn afgenomen / met eenen goeden titul van rechtvaerdygen oorlogh hadden geconquesteert / ende dien-volgende eygenaers daer van waeren; waeromme sy gerechticht zijn tot het eyschen van der selver restitutie, die haer als noch van Portugael tegens alle recht en reden wort geweygert. Soo en is alhier niet noodich over de reden en weer-reden die den Manifestant seght dat in de conferentien zijn gevoert geworden / een langh discours te maecken / om de fondamenten der selver / hoe broos of bondich die zijn / aen te wijsen. Alleenlijck soude te considereren staen wat titul den Manifestant soude konnen allegeren / waerom hy seght dat die landen en plaetsen aen Portugael behooren. Dewijle hy dien / buyten twijffel om de kranckheyt daer van met het noemen niet te openbaeren / niet uytdruckt / zy het ons geoorloft voort te brenggen wat wy dien aengaende hebben konnen uytvinden; namentlijck dat die tweederley is; ende den eenen genomen wort uyt de be-eedichde verklaringge van den eersten Coningh van Portugael / Dom Alfonso Henriques, waer van hier boven is gesproken. welcke saecke / hoe seer sy oock van de Portugesen voor waerachtich wort gehouden / by alle oprechte Christenen niet anders dan voor eene fabel / en van gelijcken valeur als de limijt-scheydingge ofte de donatie van Paus Alexander de VI, dat is voor belachlijck / en is te achten / ende daeromme oock niet de pijne waerdich om daer af te spreken. Den anderen uyt de eerste vindingge ofte ontdeckingge van die Landen. ende desen is 't die in andere geschriften / van wegen de Coningginne Regente van Portugael / aen de Heeren Staeten Generael / is voor-gedraegen met dese woorden; dat de Portugesche natie die ontdeckt, gewonnen, en bebouwt heeft met veel arbeyts. daer noch by doende / dat sy van de West-Indische Compagnije, die de selve landen met de wapenen hadde geconquesteert, die wederom met wapenen, ende met eenen cruellen oorlogh, hadden afgenomen. Welcke byvoegingge hoewel sy alleenlijck wil verstaen hebben van de Portugesen die in Brazil zijn geweest / ende haer met de rebellen verwoeght hebben / soo is het evenwel om te noteren dat sy selfs die rebellije ofte oorlogh eenen cruellen oorlogh noemt / ende sulxs doende aen andere oock reden geeft dien daer voor te mogen uytschelden / niet tegenstaende den Manifestant hier voren geheel anders aen alle de werrelt heeft getracht wijs te maecken. Maer om wederom op den titul van ontdeckingge te komen / soo is wel waer dat de Portugesen die landen eerst hebben ontdeckt, gewonnen, en bebouwt; ende datmen daeromme (sonder nu dat ontdecken en winnen naer rechten nauw-keurighlijcke te willen

examineren) soude konnen seggen dat sy de eerste eygenaers zijn geweest: maer geensints en volght daer uyt dat sy daeromme altijts de eygenaers daer van zijn gebleven / ofte oock noch jegenwoordich zijn. Want voor eerst is notoir dat den oorlogh een middel is waer door iemant van den eygendom sijner goederen kan ontbloot worden; ende ten anderen / soo is wat Pernambuco, ende eenyge andere plaetsen/ aengaet/ van den Coningh Dom Ian de IV, in het 21. articul van het dickmaels gementioneerde tractaet van treves / tot Lisbon door sijne ordre gedruckt/ ront uyt verklaert/ dat de Heeren Staeten Generael daer eygenaers van waren geworden/ met dese selfde woorden. *E por quanto os Senhores Ordens Geraes acquiriran por seu proprio poder seus dominios & terras no Brazil & em outras partes em tempo que os subditos & moradores dellas ainda eran vasallos & sugeitos a el Rey de Castella, & inimiges deste Estado*, &c: dat is / *Ende dewijle de Heeren Staeten Generael door haere eygene macht hebben geacquireert haere eygendommen en landen in Brazil en in andere gewesten, ten tijde dat de onderdaenen ende inwoonders der selver noch waren vasallen ende onderdaenen van den Coningh van Castilien, ende vyanden van desen Staet, &c.* (te weten van de vereenichde Nederlanden/ soo als den voorderen sin/ ende de plaetse waer inne het voorsz tractaet gesloten is geworden/ namentlijck den Haghe, mede-brenggen:) van welcke verklaringge de woorden onderdaenen van den Coningh van Castilien; vyanden van desen Staet, de rechtvaerdigheyt van den oorlogh door de Heeren Staeten Generael tegens die luyden gevoert; ende de woorden geacquireert, hare eygendommen, de rechtvaerdigheyt van der selver eygendom klaer-blijckelijck vertoonen. Zijn nu die Landen / naer den tijt van de voorsz verklaringge van des Manifestants Coningh/ wederom aen Portugael komen te behooren / hy wijse eens aen/soo het hem mogelijck is / door wat geoorloofden middel. Wy sullen aenwijsen / ofte lieber wy hebben reets hier boven aengewesen / dat sy van Portugael onrechtvaerdighlijck worden gedetineert / ende de restitutie der selver tegens het recht der volckeren wort geweygert; vermits de nature van een Bestant soo weynich toelaet der vyanden goederen wech te nemen/dat het oock vereyst die wederom te geven/ al waren die te voren de onse (nota) geweest ende by geval (nota) aen ons gekomen / om dat sy der vyanden eygene zijn geworden. Siet *Hugo de Groot in sijn Tractaet de jure belli & pacis, libro 3. cap. 21. n. 6.*

Wiens gedult kan nu verdraegen dat de Roomsche Religie oock by gebracht wort / als of het met de selve niet over een quam aen een ander het sijne te restitueren: daermen nochtans die voor eene Christelijcke Religie wil gehouden hebben / by welcke het doorgaens verboden wort iemant te verongelijcken / ende geboden aen een ieder het sijne te geven / sonder aensien van wat Religie die soude mogen zijn.

Ende wat aengaet dat soodaenygen alienatie by minder-jarigheyt van Coninggen tegen het verbodt van rechten soude zijn, sulcx wort alhier seer qualijck geallegeert; dewijle niet bewesen is / nochte kan worden / dat'er aen de zijde van Portugael eygendom is / maer wel aen de zijde van de Heeren Staeten Generael; wes halven hier niet van eene alienatie, maer van eene restitutie wort gecontraverteert. Omme van welcke te doen gelooven / dat den Coningh die niet effectivelijck soude kennen doen presteren/ en is het niet genoech eenyge opgeraepte en gesochte exceptien voor te werpen / van dat by geenen volkomen dwangh daer

over

over heeft, van dat de inwoonders seer kloeckmoedich zijn, &c. Ende noch des te min om dat volkomentlijck consteert/dat vele inwoonders van Pernambuco tegen haeren wil en danck die moordadyge rebellije en meyneedygen oorlogh hebben moeten helpen uytvoeren/ende als noch wederom gaerne onder de Regeeringge van de Heeren Staeten Generael haer souden willen begeven. Te liever oock om dat alle misdaeden souden vergeten en vergeven worden / 't welck van de Heeren Staeten Generael/hare wettyge Overheyt/altijt voor desen is/en oock noch wort gepresenteert. Doch het schort Portugael alleenlijck daer aen / dat het / van alle redelijckheyt verbreemt zijnde / een ander het sijne te benemen voor een eerlijck gewin/ ende het te restitueren voor een verlies rekent. Oock niet achtende wat andere Heeren en Prinçen om vredes wille gedaen hebben, gelijk het niet geacht heeft/ tegens het exempel van andere Heeren en Prinçen, sijn verbont en trouwe te violeren tegens die gene aen welcke het soo hooghlijck verobligeert was.

MANIFEST.

De Commissarissen (een gedeelte, soo 't schijnt, van die redenen erkennende) hebben nieuwe articulen aengeboden, die sy gemodereerde hebben genaemt, den gelimiteerden tijt noch seven daegen verlenggende. In dese articulen *desisteerden sy van de restitutie van 't Eylant van St. Thomé, ende van Angola, onder conditie dat sy in beyde gewesten souden hebben vrije commercie, ende op de kust van Africa ontrent de bocht van Soto, ofte ontrent de rivier Coansa, ofte rivier Lucalla, een fort souden vermogen te maecken.* Maer van de restitutie van de landen van Brazil en desisteerden sy niet: ende alleenlijck hebben sy den eysch van de andere saecken gereduceert op, *datmen haer geven soude drie millioenen guldens in gelt, ende suycker, in acht jaeren.* Haer is geantwoort dat, dewijle sy niet geheelijck desisteerden van de restitutie van landen, de onmogelijckheyt diemen voor-gehouden hadde, niet en cesseerde; sy derhalven practicable middelen moesten voorstellen; ende soodanyge voorstellende, Sijne Majesteyt soude, om de begeerte die hy tot vrede hadde, daer over belasten te tracteren wat het hem oock kosten mochte.

MANIFESTATIE.

De Commissarissen (niet een gedeelte, soo 't den Manifestant schijnt, van de redenen erkennende; maer uyt de gepretendeerde redenen/ buyten alle twijffel / niet anders dan eene pure onwilligheyt in Portugael bespeurende) hebben nieuwe articulen, volgens haren last / aengeboden, die sy met recht gemodereerde hebben genaemt. Want de Heeren Staeten Generael toonden genoechsaem met de presentatie van de te doene desistentie van haeren eygendom van soo importante landen/ als S. Thomé en Angola zijn/hoe seer sy den

 vrede

vrede voor den oorlogh prefereerden. Ende aen de zijde van Portugael en wierden niet anders dan eenyge protestatien van genegentheyt tot vrede gedaen/ sonder een gedeelte van der Heeren Staeten landen te willen restitueren. Werdende aen de eene zijde om vredes wille soo redelijcke conditien geoffereert/ wat kan men van de weygeringge aen de andere zijde/ hoe seer oock datmen die tracht te verschoonen/ anders geoordeelt worden/ dan dat die onredelijck zy.

MANIFEST.

HIer over is met vele redenen geconfereert, Monsieur de Cominges Ambassadeur van Vranckrijck sijne mediatie met alle naerstigheyt ende industrie daer toe by-brenggende; ende eyndelijck heeft hy oock willen presente zijn in de laetste conferentie. Ende in de selve heeft hy voor-geslaegen een van drie middelen. I. dat eenygerhande andere articulen souden voor-gestelt worden, uytsonderende restitutie van landen, indien de Commissarissen daer toe bemachticht waeren. II. dat, soo de Commissarissen sulcken macht niet hadden, Sijne Majesteyt een Ambassadeur naer Hollant soude senden, die met de Commissarissen welcke de Staeten souden nomineren, een Ambassadeur van Sijne Alder-Christelijckste Majesteyt, ende een van den Protector van Engelant, de saecke bemiddelende, dese differenten souden vereffenen, ende eene goede vrede celebreren. III. dat, soo wanneer sulxs eenich inconvenient in sich hadde, eene plaetse in Vranckrijck uytgekosen mochte werden in welcke Ministers van beyde zijden, ende mede van Sijne Alder-Christelijckste Majesteyt, ende van den Protector van Engelant, souden te saemen komen, op dat sy onder haer, de eene haer voegende, ende de andere bemiddelende, sigh precieselijck binnen gelimiteerden tijt mochten vereffenen. Van de zijde van Sijne Majesteyt is ieder een van die middelen aengenomen, latende een van de selve inde keure van de Commissarissen: welcke geantwoort hebben dat geen middel konden aennemen sonder restitutie van landen. Ende hoe veel te meer den Ambassadeur (qualijck vernoecht zijnde) insteerde met redenen dat sulxs vast staende de mediatie geexcuseert wierde, alsoo des selfs werckingge niet anders was dan den rigeur van de propositien te modereren, soo hebben evenwel de Commissarissen haer niet willen moderaet toonen.

MANIFESTATIE.

DE devoiren van den Heer Graeve van Cominges, Extraordinaris Ambassadeur van Sijne Alder-Christelijckste Majesteyt aen 't Hof van Portugael/ zijn waerlijck veel ende oprecht geweest/ omme als mediateur partijen contendenten/ beyde sijns Meesters geconfedereerden/ te veraccorderen; Ende hadde Sijne Exellentie een goet genoegen/ als oock hope van een goet succes/ wanneer hy verstonde dat de Heeren Staeten Generael overbodich waeren/ om vredes wille/ van een goet deel van haere landen te willen desisteren.

Doch

Doch hebbende willen present zijn in de laetste conferentie, alwaer hy vernam dat van de zijde van Portugael even onwillighlijck by de weygeringge van restitutie van eenyge landen wierde gepersisteert; soo heeft hy daer over een behoorlijck onvenoegen getoont: te meer naer dat hem aldaer uyt des overleden Coninckx/ hier boven verhaelde / eygene verklaringge was aengewesen het recht van eygendom dat de Heeren Staeten Generael op de geeyste landen hadden. Siende daer benevens dat sijne officien vruchteloos waeren/ heeft hy voor-geslaegen dese middelen. I. *Si le Portugal en veut envoyer à la Haye, il y trouvera Monsieur de Thou, subject de tres-grand merite, & de consideration capable par son adresse & sa profonde capacité de faire reussir les affaires les plus difficiles. Il fera tous les offices necessaires pour adouçir les demandes, & pour faire accorder les choses qui seront jugees raisonnables par vos alliés.* II. *Si d'autre part Messieurs les Estats des Provinces Vnies veulent envoyer des Ambassadeurs en cette Cour, j'obtiendray du Roy, mon Maistre, un pouvoir pour y intervenir de sa part.* III. *Si ces deux expediens ne vous satisfont pas, & que vous y treuviez quelques difficultez, acceptez le troisiesme, qui est d'envoyer en France des Ambassadeurs ou des Commissaires avec un plein pouvoir d'accommoder & terminer tous vos differens par l'entremise des Ministres qu'il plaira au Roy, mon Maistre, de nommer.* Dat is I. *Indien Portugael eene besendingge wil doen nae den Haghe, het sal daer vinden Monsieur de Thou, een man van seer groote merite, ende, mits sijne wijsheyt en uytmuntende bequaemheyt, van sonderlingh beleyt om de alder swaerste saecken te doen eenen goeden uytslagh nemen. Hy sal alle noodyghe officien toebrenggen om de twisten te versachten, ende om te doen toestaen soodanyge dinggen die van uwe geallieerden sullen redelijck geoordeelt worden.* II. *Soo aen de andere zijde de Heeren Staeten van de vereenighde Provincien willen Ambassadeurs senden aen dit Hof,* (te weten van Portugael) *ick sal van den Coningh, mijn Meester, eene volmacht verkrijgen om van sijnent wegen te intervenieren.* III. *In dien dese twee expedienten uw niet en vergenoegen, ende dat ghy eenyge swaerigheden daer in bevint, neemt het derde aen, 't welck is in Vranckrijck Ambassadeurs of Commissarissen te senden met eene volkomene macht om te accommoderen ende te eyndygen alle uwe differenten door de tusschen-spraecke van de Ministers die den Coningh, mijnen Meester, sal believen te nomineren.* Dit zijn de eygene woorden / die den wel-gemelten Heer Extraordinaris Ambassadeur gebruyckt heeft / ende by ons getrocken uyt de harangue die hy selfs in geschrifte heeft gestelt / ende aen de Commissarissen die van wegen de Heeren Staeten Generael in Portugael zijn geweest / heeft over-gelevert omme by de Heeren Staeten Generael tot bewijs van sijne devoiren te konnen strecken. Ende laeten wy derhalven aen het oordeel van den Leser te noteren hoe verre den Manifestant oock in dit articul sich van de waerheyt af begeeft / ende dien volgende hoedanygen geloof hy mede in andere deelen meriteert.

MANIFEST.

BOven al het verhaelde heeft hare Majesteyt de Coningginne Regente, op dat 'er niet een eenich devoir soude ontbreken, belast de materie te communiceren aen alle haere Raeden ende Tribunaelen: ende bestaende die uyt soo vele Ministers, en is 'er niet een eenich geweest die niet stantvastelijck seyde dat sy alle wilden sterven voor 't lant dat haere voorsaeten gewonnen hadden: erinnerende haere Majesteyt dat sy ten geenygen tijde, ende minst in de minder-jarigheyt

heyt van den Coningh, het patrimonium van de Croone konde verminderen. De selve toe-stemmingge is bevonden in particuliere personen die kennisse hebben van de gemoederen van Brazil, met grooter omstandigheden dan konnen verhaelt worden.

MANIFESTATIE.

HEt gene ontrent den inhout van dit articul kan geseght worden / is / dat niet te vertrouwen staet dat iemant die de sommiere kennisse van saecken hier boven verhaelt heeft ingenomen / sal konnen geelooven / dat in alle die Raeden en Tribunaelen niet een eenich soude zijn geweest die een ander gevoelen soude hebben gehadt dan den Manifestant alhier relateert. ofte indien iemant sulx geloofft/ het dan met ons daer voor sal moeten houden/dat dese materie naer haer waere beschapentheyt aen die Raeden en Tribunaelen niet is gecommuniceert geworden. Ende noch indien sulx al mede gedaen is/dat dan wel te recht geseght mach worden / dat geheel Portugael daer in over een stemt / gelijck wy voor desen hebben aengeroert / ende oock aengewesen dat in desen van geene verminderingge van het patrimonium van de Croone geageert wort; dat namentlijck geheel Portugael / Coningh / Coningginne Regente / Raeden / en alle onderdaenen/daer in over een stemmen / dat sy eene rechtmatyge restitutie, onaengesien wat de gantsche werrelt daer over te seggen en te dencken heeft / tot noch toe niet hebben willen nochte begeeren te doen.

MANIFEST.

EYndelijck geene reden, presentatie, middel, of diligentie, genoech zijnde om de Commissarissen af te trecken van de intentie die sy brachten tot den oorlogh; altijt, wanneer sy haer in de redenen overwonnen vonden, haer beroepende op 't ontbreken van volmacht, hebben sy haer afscheyt genomen, seggende dat sy oorlogh begeerden. Wat remedie is 'er tegen het gewelt dan het gewelt? daer en valt niet te beraetslaegen in 't gene andersints niet wesen kan. Den noot heeft geene wet, laet oock geenen raet toe: het ongelijck is gedissimuleert soo veel als betamelijck is geweest: voor de vrede is gepresenteert soo veel als geoorlooft is geweest: om den oorlogh te ontgaen is aengewent soo veel mogelijck is geweest; ende den vijant toont sich doof voor de gerechtigheyt, continueert in 't nemen, ende eyst de victorie by accoort; in sulcken geval geen gewelt te verdraegen, is de leere van de reden aen de geleerde, van den noot aen de barbaren, van de gewoonte aen de volckeren, ende van de nature aen de wilde dieren. Ende konnen de Portugesen seggen gelijck den kloeckmoedygen Machabeus: *wy hebben niet genomen ander lieden lant, noch wy onthouden niet dat het onse niet is; maer het erfdeel van onse ouders, 't welck van onse vyanden voor eenen tijt onrechtvaerdighlijck is beseten geworden: ende wy, gelegentheyt habbende, hebben ons herstelt in de erffenisse van onse voor-vaeders.* Wy hopen

pen dat den Godt der heyrschaeren, die de harten [illegible] ende de reden van beyde de partijen, voor de rechtvaerdigheyt sal oorlogen.

Dit geschrifte mach verkocht worden alsoo het conform is met het origineel, Lisbon. 30. October. 1657.

Pacheco. Sousa. Magalhaẽs. Rocha. Castilho.

Dit Manifest wort getaxeert op dartich reis in papier. Lisbon 31. October, 1657.

Mattos. Marchão. Barretto.

Met alle noodyge Liçentien.

In Lisbon.

Gedruckt door Ian Alvares de Leão.
Anno 1657.

MANIFESTATIE.

HEt is niet te gelooven / oock wort het met de waerheyt ontkent / dat de Commissarissen / (welcke niet alleen van alles wat hier boven verhaelt is wel geinstrueert waeren: maer oock selfs vele daer van met eygene oogen gesien hebben / ende met haere personen jegenwoordich / ende ontrent die saecken gebruyckt zijn geweest) haer in of door de redenen van wegen Portugael gegeven overwonnen souden hebben gevonden; ende daer omme haer op 't onbreken van volmacht souden hebben beroepen om een tractaet te kommen aengaen met Portugael buyten restitutie van Pernambuco. Maer by haer alles aengewent zijnde wat waerheyt en reden vereyste / ende evenwel haer niet anders ontmoetende dan dat haer tot volvoeringge van het ander deel van haeren aenbevolen last aen en porden / 't welck was den openbaeren oorlogh uyt den naem van de Heeren Staeten Generael / haere Meesters / onder behoorlijcke protestatie aen dat Coninckrijck te declareren; soo hebben sy dat in 't werck gestelt / ende zijn sy daer op geretireert / om aen de selve haere Heeren en Meesters reden en rekenschap te geven; die oock hare devoiren en conduite ontrent de saecke van de commissie gebruyckt haer wel hebben laeten gevallen / ende voor aengenaem opgenomen.

Den Manifestant nu / (hy zy dan of Antonio de Sousa de Maçedo, of eenich ander onderdaen / of de Coninginne Regente / of den Coningh van Portugael selfs / want

want sy konnen alle daer voor genomen worden/) brenge soo opgepronckte woorden voor den dach / uyt noot, betamelijckheyt, mogelijckheyt, reden, gewoonte, nature, en wat hy vorders bedencken mach / getrocken; hy mach de onwetende ingesetenen van Portugael daer mede inden slaep wiegen ende houden. Maer met sijn Manifest buyten de paelen van dat Rijck te laeten gaen heeft hy occasie gegeven om dese Manifestatie van sijne leugenen / ende van Portugaels ontrouw / meyneedigheyt / valsheyt / bloetdorst / ende moorderijen / aen de geheele werrelt daer benevens te doen verkondygen.

Hy trachte oock met het by brenggen van de woorden van Simon Machabeus, 1. Mach. cap. 15. vers. 33. (met welcke hy ront uyt bekent dat sulxs alles het eygen werck van geheel Portugael is geweest / ende niet alleen van eenyge weynyge gerevolteerde) aen sijne lantsluyden wijs te maecken dat de landen van Angola, St. Thomé, Pernambuco, &c. door eene Pauselijcke ofte Goddelijcke gifte haere eygene zijn / even als Canaan was aen de kinderen Israëls. De gantsche werrelt sal sulxs niet alleen voor fabuleus ende ongefondeert houden; maer oock volkomentlijck konnen sien / dat sy inder daet ander lieden lant genomen hebben, ende onthouden 't gene het haere niet en is. Daer en boven oock noch moeten oordeelen / uyt de presentatien die den jegenwoordygen Ambassadeur Dom Fernando Telles de Faro, aen de Heeren Staeten Generael / voor haere gerechtigheyt op de voornoemde landen / heeft gedaen / dat het Rijck van Portugael / even gelijck den voornoemden Machabeus voor Ioppe en Gazara, vers. 35, eenen bespottelijcken ende verwerpelijcken prijs aenbiedt ende derft presenteren.

Eyndelijck noch / indien den Manifestant, Angola by Samaria, St. Thomé by Bethlehem, Pernambuco by Ierusalem, dat is alle die landen by Canaan of Iudea wil vergelijcken / ende vergeleken hebben. Soo willen wy hopen en vertrouwen / dat den Godt der heyrscharen door den rechtvaerdygen oorlogh van de Heeren Staeten Generael / waer toe de Portugesen haer hebben gedwonggen (soo die / om den selven in eene vrede te veranderen / niet goetwillich van de voornoemde Landen / immers voor een gedeelte / afscheyden ende die restitueren) haer daer uyt sal laeten verdrijven / even gelijck door sijne Goddelijcke schickingge de Joden / waer voor een goet deel van de Portugesen oock te houden is / uyt Canaan zijn verdreven geworden.

UYT.

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen,
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.

'T Is licht om doen, en 't wert oock veel gedaen,
Door vrientschaps schijn een ander te bedriegen:
Maer licht of veel gedaen, 't en kan niet liegen,
Of misdaet wort met sulxs te doen begaen.

